

ISSN:3023-5618



MAKÜ

MAEED

ARALIK/JUNE 2024 CİLT/VOLUME 2 SAYI/ISSUE 2

MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ

MAKU-JOURNAL OF MEHMET AKIF ERSOY (JMAE)



MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy

e-ISSN: 3023-5618

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>

madergi@mehmetakif.edu.tr

Cilt 2, Sayı 2, Haziran 2024 / Volume 2, Issue 2, June 2024

MAKÜ Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED), uluslararası hakemli bir dergi olup altışar aylık dönemler hâlinde (Haziran-Aralık) yılda iki sayı olarak elektronik ortamda yayımlanır. MAKÜ Mehmet Akif Ersoy Dergisi 'nde yayımlanan yazıların dil, bilim ve hukuki sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları MAKÜ Mehmet Akif Ersoy Dergisi 'ne aittir. Yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy, is an international electronic journal published online two times a year in June and December. Authors bear the academic, linguistic and legal responsibility of their works published in Journal of Mehmet Akif Ersoy. Journal of Mehmet Akif Ersoy is the sole copyright owner of works published in the journal. No work published in the Journal of Mehmet Akif Ersoy can be partially or totally published or reproduced without the written consent of publisher. Editorial Board decides to publish or reject submitted articles.

Indexes and Databases

OpenAIRE, Academia.edu, ResearchGate



MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy

e-ISSN: 3023-5618

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>
madergi@mehmetakif.edu.tr

SAHİBİ / OWNER

Prof. Dr. Hüseyin DALGAR, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü, Türkiye

EDİTÖR / EDITOR

Prof. Dr. Zafer GÖLEN, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

YARDIMCI EDİTÖRLER / CO-EDITORS

Prof. Dr. Abidin TEMİZER, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Canan OLPAK KOÇ, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

SAHİBİ / OWNER

Prof. Dr. Hüseyin DALGAR, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü, Türkiye

EDİTÖR /EDITOR

Prof. Dr. Zafer GÖLEN, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

YARDIMCI EDİTÖRLER // CO-EDITORS

Prof. Dr. Abidin TEMİZER, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Canan OLPAK KOÇ, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Alaattin KARACA, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Damir MATANOVIĆ, Osijek Josip Juraj Strossmayer Üniversitesi, Hırvatistan

Prof. Dr. Hasan BABACAN, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İrfan MORİNA, Priştine Üniversitesi, Kosova

Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Sevilay ÖZER, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Salide ŞERİFOVA, İlimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü, Azerbaycan

Prof. Dr. Şerbo RASTODER, Karadağ Üniversitesi, Karadağ

HAKEM KURULU / REFEREES

Prof. Dr., Abide DOĞAN, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Alaattin AKÖZ, Selçuk Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Alena Alena ČATOVIĆ, Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek

Prof. Dr. Alim KAHRAMAN, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Aliye USLU ÜSTTEN, Gazi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Damir MATANOVIĆ, Osijek Josip Juraj Strossmayer Üniversitesi, Hırvatistan

Prof. Dr. Dursun KÖSE, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ema MİLJKOVIĆ, Belgrad Üniversitesi, Sırbistan

Prof. Dr. Emina BERBIĆ KOLAR, Osijek Josip Juraj Strossmayer Üniversitesi, Hırvatistan

Prof. Dr. Emine DİNGEÇ, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Farooq ADİL, Pakistan

Prof. Dr. Fazlı GÖKÇEK, Ege Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Flera SAYFULİNA, Kazan Federal Üniversitesi, Rusya

Prof. Dr. Güven DİNÇ, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Hakan ÜLPER, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Hasan BABACAN, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

MAKÜ Mehmet Akif Ersoy Dergisi / MAKU- Journal of Mehmet Akif Ersoy (JMAE)
Cilt 2, Sayı 2, Haziran 2024 / Volume 2, Issue 2, June 2024

Prof. Dr. Hatice ORUÇ, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Moh'd Mahmoud Kofahi, Ürdün Üniversitesi, Ürdün
Prof. Dr. İrfan MORİNA, Prizren Üniversitesi, Kosova
Prof. Dr. Kamran MUHAMMAD, Punjab Üniversitesi, Pakistan
Prof. Dr. Merziyye NECEFOVA, İlimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü, Azerbaycan
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI, Beykent Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Muharrem DAYANÇ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa İsmet UZUN, Türkiye
Prof. Dr. Nesrin KARACA, Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ruhi İNAN, Balıkesir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Sabina BAKSİĆ, Saraybosna Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Salide ŞERİFOVA, İlimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü, Azerbaycan
Prof. Dr. Sevilay ÖZER, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Şaban SAĞLIK, İstanbul Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Šerbo RASTODER, Karadağ Üniversitesi, Karadağ
Prof. Dr. Şevkiye KAZAN NAS, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Turan KARATAŞ, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN, Van 100. Yıl Üniversitesi, Türkiye

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers of the Issue

Prof. Dr. Feyza Kurnaz Şahin, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İbrahim Serbestoğlu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Sevilay Özer, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. M. Fatih Sansar, Ege Üniversitesi, Türkiye

Dr. M. Selçuk Özkan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye

Dr. Nihan Eyüboğlu Erdem, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

EDİTÖRDEN

Değerli okuyucular

MAKÜ Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED), Tarih, Edebiyat, Sosyoloji ve Felsefe alanlarında özgün ve nitelikli çalışmaları bilimsel bir yaklaşımla ele almak amacıyla yayımlanan uluslararası hakemli bir e-dergidir. Birey ve toplum arasındaki münasebetin çok önemli olduğu çağımızda dergimiz, bireyi ve toplumu dikkate alan yayınlara öncelik verecektir. Bu sebeple, hayatı boyunca toplumsal problemlere karşı duyarlı olmuş, onları dert edinmiş ve özgün çözüm önerileri sunmuş olan Mehmet Akif Ersoy'a atfen derginin isminin "MAKÜ Mehmet Akif Ersoy Dergisi" olmasına karar verilmiştir. Dergimiz toplumsal meselelerin araştırılmasında ve çözümünde tarihi, felsefi ve sosyolojik bakışın önemli olduğu gerçeğinden hareketle bu bakışı önceleyen yayınlar yapmayı amaçlamaktadır.

MAED, altışar aylık dönemler hâlinde yılda iki sayı (Haziran-Aralık) olarak elektronik ortamda yayımlanmaktadır. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.

MAED'in ikinci sayısında 2 makale ve bir kitap kritiğine yer verilmiştir. Bu sayıyı yazılarıyla onurlandıran Ramazan Baş, Sinan Şeftali ve Feray Çokparlamış şükranlarımızı sunuyoruz. Makaleleri inceleyerek katkı sunan hakemlerimize de teşekkürü bir borç biliriz.

Prof. Dr. Zafer GÖLEN

Editör

FROM EDITOR

Dear readers

Journal of Mehmet Akif Ersoy (MAED) is an international peer-reviewed e-journal published with the aim of discussing original and qualified studies in the fields of History, Literature, Sociology and Philosophy with a scientific approach. In our time when the relationship between the individual and society is very important, our journal will give priority to publications that take the individual and society into consideration. For this reason, it was decided that the name of the journal would be "Journal of Mehmet Akif Ersoy", in reference to Mehmet Akif Ersoy, who was sensitive to social problems throughout his life, worried about them and offered original solution suggestions. Based on the fact that historical, philosophical and sociological perspectives are important in researching and solving social issues, our journal aims to publish publications that prioritize this perspective.

The Journal Mehmet Akif Ersoy is an internationally refereed journal and published electronically two times a year (June-december). The publication languages of Journal are Turkish and English.

In this first issue you will find 2 articles and 1 book review. Many thanks to the Ramazan Baş, Sinan Şeftali and Feray Çokparlamış for their contributions for this issue. We would like to thanks the referees of the articles for their help and efforts.

Prof. Dr. Zafer GÖLEN

Editor

İçindekiler / Contents

Ramazan BAŞ

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA İSTANBUL'UN
FETHİNİN 500. YIL KUTLAMALARI

*Celebrations of the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul in the Context of Turkish-Greek
Relations during the Democrat Party Era*

ss./pp. 1-12

Sinan ŞEFTALİ

BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF'İN (ERSOY) MECLİS ÇALIŞMALARI

Parliamentary Activities of Mehmet Akif (Ersoy), the Burdur Member of Parliament

ss./pp. 13-23

Feray ÇOKPARLAMIŞ

KİTAP KRİTİĞİ: İMPARATORLUKLAR ARASI TÜRKLER OSMANLI -RUS SINIR
BOYLARINDA MÜSLÜMAN KİMLİĞİ PAZARLAMA STRATEJİSİ 1854-1914

*Book Review: İmparatorluklar Arası Türkler Osmanlı -Rus Sınır Boylarında Müslüman Kimliği
Pazarlama Stratejisi 1854-1914*

ss./pp. 41-44



MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy (JMAE)

e-ISSN: 3023-5618

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>

madergi@mehmetakif.edu.tr

Cilt 2, Sayı 2, Haziran 2024 / Volume 2, Issue 2, June 2024


DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA İSTANBUL'UN FETHİNİN 500. YIL KUTLAMALARI

*Celebrations of the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul in the Context of Turkish-Greek
Relations during the Democrat Party Era*

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 06.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted Date : 14.07.2024
Sayfa/Pages : 1-20
DOI Numarası/DOI Number : 10.5281/zenodo.12789925

Ramazan BAŞ

(Dr.), T.C. sağlık Bakanlığı, e-mail: benramazanbas@hotmail.com

 0000-0002-7425-9707

Atf/Citation

Baş, R. (2024). Demokrat Parti Dönemi Türk-Yunan İlişkileri Bağlamında İstanbul'un Fethinin 500. Yıl Kutlamaları. *MAKÜ-Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED)*. (2/2), 1-20.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA İSTANBUL'UN FETHİNİN 500. YIL KUTLAMALARI

Celebrations of the 500th Anniversary of the Conquest of Istanbul in the Context of Turkish-Greek Relations during the Democrat Party Era

Ramazan BAŞ

Öz: Tarihsel süreç içerisinde Türk-Yunan ilişkileri için bir genelleme yaparsak, genelde gergin geçmiştir, diyebiliriz. Ancak nadirde olsa ilişkilerin iyi olduğu istisnai dönemler olmuştur. 1928 yılında Eleftherios Venizelos'un yeniden iktidara gelişinden 1954 yılında Kıbrıs meselesi çıkana kadar, Türk-Yunan ilişkilerinde çeyrek asır süren bir dostluk dönemi yaşanmıştır. Bu dostluk, dönemin reelpolitigini iyi okuyan Atatürk ve Venizelos gibi iki ileri görüşlü liderin başarısıdır. Zira tüm dünya için zor yıllar olan İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Türkiye ve Yunanistan uzlaşmayı başarmıştır. Savaş sonrası iki kutuplu yeni dünya düzeninde iki ülke beraber NATO'ya girerek aynı kutbun içerisinde yer almıştır. Bu durum iki ülkeyi Soğuk Savaş Dönemi'nde SSCB'ye karşı Balkanlar'da yeni bir Balkan paktının kurulması arayışına götürmüştür. Türkiye ve Yunanistan aralarına Yugoslavya'yı da almış ve 1953'te pakt için yoğun bir görüşme trafiğı başlamıştır. Ancak bu sırada İstanbul'un fethinin 500. yıl kutlamaları vardır. Türkiye bu tarihî olayı görülmemiş bir şekilde kutlamak istemiştir. Zira hazırlıklara 1939'da İsmet İnönü Dönemi'nde başlanmıştır. Bu nedenle Türk kamuoyunda büyük bir beklenti oluşmuştur. Fakat 1953 Mayıs ayı geldiğinde hazırlıklar bir anda durmuş ve Türkiye Türk tarihinin bu önemli olayını planladığı gibi kutlamamıştır. Bu araştırmada bu tarihî olayın süreci ve yaşananlar Demokrat Parti Dönemi Türk-Yunan ilişkileri bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fethin 500. Yılı, Türkiye, Yunanistan, Demokrat Parti, İstanbul.

Abstract: If we make a generalization about Turkish-Greek relations throughout the historical process, we can say that they have generally been tense. However, there have been exceptional periods when relations were good. From the time Eleftherios Venizelos came to power again in 1928 to the Cyprus issue in 1954, there was a quarter-century period of friendship in Turkish-Greek relations. This is the success of two farsighted leaders such as Mustafa Kemal Atatürk and Venizelos. Because Turkey and Greece managed to reach a compromise before the start of the Second World War, which were difficult years for the whole world. In the post-war bipolar new world order, the two countries entered NATO together and were at the same pole. This situation led the two countries to seek the establishment of a new Balkan pact in the Balkans against the USSR during the Cold War. Turkey and Greece included Yugoslavia and there was intense negotiation traffic for the pact in 1953. However, at this time there were celebrations for the 500th anniversary of the Conquest of Istanbul. Turkey wanted to celebrate this historical event in an unprecedented way. Because the preparations started during the reign of İsmet İnönü. For this reason, there was a great expectation in the Turkish public. However, when May 1953 came, the preparations suddenly stopped and Turkey did not celebrate this important event in Turkish history as planned. In this research, the process and events of this historical event were examined in the context of Turkish-Greek relations during the Democratic Party period.

Keywords: 500th Anniversary of the Conquest, Türkiye, Greece, Democratic Party, Istanbul.

Giriş

Türk ve Rum halkları yaklaşık dört asır Osmanlı Devleti içerisinde birlikte yaşamıştır. 1821'de Rumların isyanı sonucu Avrupalı büyük devletlerin yardımıyla 1829'da Yunanistan Krallığı kurulmuştur. Yunanistan kurulduğu andan itibaren Osmanlı'dan toprak kopararak büyüme isteğı nedeniyle, Osmanlı-Yunanistan ilişkileri genelde gergin geçmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası Yunanistan'ın İngiltere destekli Anadolu işgali sonucu, 1919-1922 arasında Türk-Yunan savaşı yaşanmıştır.

Türklerin "Kurtuluş Savaşı" Yunanların "Küçük Asya Felaketi" adını verdikleri Türk-Yunan savaşı (Demiröz, 2007, s. 13), sonrası yapılan Lozan Barış Antlaşması beklenen barışı getirmemiştir. Zira bu antlaşmanın bir parçası olan nüfus mübadelesi ardılı sorunlar nedeniyle 1920'li yıllar gergin geçmiştir (Değerli, 2006, s. 240). Hatta zaman zaman iki ülke yeni bir savaşın eşiğine gelmiştir. Fakat

iki ülke yeni bir savaşı değil, müzakere seçeneğini tercih etmiştir. Mübadele ve ardılı sorunları çözmek için zorlu müzakerelerin sonucunda Türkiye ve Yunanistan, 21 Haziran 1925'te Ankara'da ve 1 Aralık 1926'da Atina'da olmak üzere iki antlaşma yapmıştır. Fakat bu antlaşmalar kâğıt üzerinde kalmış, uygulanmamıştır (Klapsis, 2022, s. 69).

Yunanistan'da 1928 yılında Venizelos yeniden iktidara gelmişti. Venizelos bu dönemde komşularıyla iyi ilişkiler kurmayı amaçlamıştı. Özellikle Türkiye ile aradaki sorunları çözüp, biran önce barışın yapılmasını istemişti (Clogg, 1997, s. 134-135). Bu durum ilişkilerde bir yumuşama başlatmıştır (Şimşir, 2001, s. XXVII-XXVIII). Ayrıca İtalya'nın ve Bulgaristan'ın revizyonist politikaları, 1929 Dünya İktisadi Buhranı gibi dünya konjonktürü, Türk-Yunan yakınlaşmasını gerekli kılmıştır (Şahin, 2022, s. 41). Neticede iki ülke arasındaki müzakereler sonucu, 10 Haziran 1930'da Ankara'da yapılan antlaşma ile aradaki sorunlar çözüme kavuşmuştur (Şahin, 2021, s. 58). Arkasından 30 Ekim 1930'da Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması imzalanmıştır (Kalelioğlu, 2009, s.104). Bundan sonra iki ülkenin yakınlaşması ivme kazanmış ve ilişkiler iş birliği boyutuna yükselmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki iyi ilişkiler 9 Şubat 1934'te Balkan Paketi'nin kurulmasını sağlamıştır. Sonuçta iki ülke İkinci Dünya Savaşı öncesi iyi ilişkiler kurmayı başarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan, Almanya ve İtalya'nın işgaline uğramıştır. Bu işgalin de bir sonucu olarak Yunanistan yaşadığı gıda sıkıntısı nedeniyle, "Büyük Açlık Dönemi" adı verilen kötü bir dönem yaşamıştır. Türkiye Yunanistan'ın bu kötü döneminde başta gıda olmak üzere dost olarak gördüğü Yunanistan'a her türlü yardımı yapmıştır. Sonuçta 1930'lu yıllardaki iyi ilişkiler İkinci Dünya Savaşı yılları ve sonrasında da devam etmiştir (Baş, 2015). Savaş sonrası iyi ilişkiler Yunanistan'ın yaşadığı 1946-49 yılları arasındaki Yunan İç Savaşı'nda da devam etmiştir (İnan, 1986, s. 95). 1947 yılının Mart ayında, ABD Başkanı Truman, Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmezse komünizmin eline geçeceğini açıklamış ve yardım taahhüdünde bulunmuştur. Bu tarihten sonra ilişkilerde SSCB ve komünizm beraber mücadele edilmesi gereken ortak düşman olarak görülmüştür. Bu durum Soğuk Savaş'ın dinamiklerinin ilişkileri yönlendirmesine neden olmuştur (Çakmak, 2022, s. 83). Dolayısıyla Soğuk Savaş yıllarında iki kutuplu yeni dünya düzeninde Türkiye ve Yunanistan aynı safta yer almıştır:

Türkiye'de Çok Partili Dönem ile birlikte 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi Türk-Yunan ilişkilerini bozmamış aksine daha da geliştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yenedünya düzeninde ülkeler, savaşın iki kazananı SSCB ve ABD'nin yanında saf tutmaya başlamıştır. Türkiye ve Yunanistan ABD'nin yanında aynı safta yer almıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında iki ülke ABD'nin de isteği doğrultusunda SSCB'ye karşı iş birliği arayışına girmiştir. İki ülkenin 1952 yılında birlikte NATO'ya üye olmasından sonra bu iş birliği arayışı ivme kazanmıştır. Bu iyi giden ilişkiler için Gürel şöyle demiştir: "*Bölünmüş bir dünyada birlikte saf tutan bu iki devlet arasında, hiç sona ermeyecekmiş izlenimini iki tarafa da veren bir 'balayı' hüküm sürüyordu.*" (Gürel, 1993, s. 51).

Türk-Yunan ilişkilerindeki bu balayı dönemi 1952 yılı içerisinde karşılıklı ziyaretlerle üst düzeye çıkmıştır. Türk ve Yunan devlet adamları karşılıklı olarak birbirlerini üst düzeyde ziyaret etmiştir. Mevcut iş birliğinin NATO üyeliği ile birlikte geliştirilerek her alanda iş birliğine gidilmesi planlanmıştır. Bunun için 1952'de, Türkiye ve Yunanistan devletleri aralarında üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretlerin her biri kendi içerisinde tarihî öneme sahip ziyaretler olmuştur. Önce Yunanistan Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sofoklis Venizelos'un Türkiye ziyareti, arkasından Başbakan Menderes'in Yunanistan ziyareti, daha sonra da Yunan Kralı Pavlos (Paul) ile Kraliçe Frederika'nın Türkiye ziyaretleri, son olarak da Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yunanistan ziyareti gerçekleşmiştir (Baş, 2015, s. 86-87).

1953 yılının ilk aylarında Türkiye ve Yunanistan aralarına Yugoslavya'yı da alarak Balkanlar'da savunma ağırlıklı bir pakt kurulması konusunda anlaşmıştır. Resmi adıyla "Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İş birliği Antlaşması" üç ülkenin dışişleri bakanları tarafından, 28 Şubat 1953'te Ankara'da imzalanmıştır (Fırat, 2009, s. 589). Bu antlaşmayı geliştirip Balkanlar'da ikinci bir paktın kurulması için 1953 yılı içerisinde Türk-Yunan devlet adamlarının görüşmesi artmıştır. Fakat bu kritik yıl İstanbul'un fethinin de 500. yılına denk gelmiştir. Oysa Türkiye İstanbul'un fethinin 500. yılını görülmemiş bir şekilde kutlamayı planlamıştır. Zira bu büyük tarihî olayın hazırlıklarına 1939'da İsmet İnönü Dönemi'nde başlanmıştır.

1. 500. Yıl Kutlama Hazırlıkları

6 Nisan 1453 tarihinde Osmanlı tarafından kuşatılan İstanbul, 53 günlük bir kuşatmanın sonucu 29 Mayıs 1953'te fethedilmiştir. II. Mehmet (Fatih) tarafından gerçekleştirilen fethin gerek dünya gerekse Türk tarihi açısından önemi büyüktür.

Türk tarihi açısından bu önemli olay Osmanlı Dönemi'nde II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kutlanmaya başlanmıştır. 1908'den sonra iktidara gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti anlamlı günleri kutlamayı bir gelenek haline getirmek istemiştir (Engin, 2003, s. 65). Özellikle Türkçülük ideolojisi nedeniyle millî bilincin inşası için İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından kutlamalar bir araç olarak düşünülmüştür. Millî bilincin gelecek nesillere aktarılmasını sağladığı için kutlamalara önem verilmiştir (Şimşek ve Akbaş, 2023, s. 41). Bu amaca uygun olarak başlatılan bir uygulamada, İstanbul'un fetih gününü kutlama törenleri yapılması olmuştur. Fetih 1910 yılından itibaren kutlanmaya başlanmıştır (Engin, 2003, s. 65). Fakat 1914 yılında İstanbul'un fethinin yıl dönümü oldukça yoğun bir şekilde kutlanmıştır. Bunun nedeni İttihat ve Terakki'nin hâkim ideolojisi ve Birinci Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin hissedilmesi olmuştur. Devletlerarası bloklaşmanın en üst düzeye çıktığı dönemde, bir anlamda kutlamalar gövde gösterisi niteliğinde olmuştur. Fakat Birinci Dünya Savaşı yıllarında kutlamalara ara verilmiş, sadece 1916 yılında kutlama yapılabilmıştır (Şimşek ve Akbaş, 2023, s. 41).

Atatürk Dönemi'nde İstanbul'un fethinin kutlanmasına dönük girişimlere rastlanmamıştır. Zira bu dönem laik ulus devlet inşa süreci nedeniyle devrimlerin hız kazandığı, monarşiden kalan kurum ve kuruluşların tasfiye edilip, millî egemenliğe dayalı Türk devletinin oluşum süreci dönemi olmuştur. Bu nedenle bu dönemde daha çok modern Türkiye'nin kuruluşunda yeri olan önemli olaylar veya günler bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır (Tağmat, 2014, s. 50). Bu biraz da 1930'lu yıllardaki dünya konjonktürünün sonucudur. 1930'lu yıllarda Amerika'da ve Avrupa'da görülen öjenik faaliyetler yoluyla, modern devletlerin insana müdahalesiyle ilgilidir. Bu durumun 1940'lı yıllarla birlikte dünyada değişmeye başlamasıyla Türkiye'de de değişmeye başlamıştır.

Bu değişimi 1940'lı yıllarla birlikte Türk Tarih Kongrelerinden takip etmek de mümkündür. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ilki 1932, ikincisi 1937'de düzenlenen Atatürk Dönemi'ndeki tarih kongrelerinde ağırlıklı olarak Türklerin kökeni, dili ve Türklük gibi konulara ağırlık verilirken, İnönü Dönemi'nde hümanizma ve daha çok kültürel konulara ağırlık verilmiştir. Örneğin 15-20 Kasım 1943'te düzenlenen III. Türk Tarih Kongresi'nde önceki kongrelerin aksine Osmanlı tarihi, bilimsel bir inceleme alanı olmuştur (Pakır, 2020). Bu bağlamda İstanbul'un fethinin 500. yıl kutlama hazırlıkları 1939 yılında İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde başlatılmıştır (Özcan, 2013). Türkiye Cumhuriyeti bu büyük olaya yakışan bir kutlamanın yapılabilmesi için hazırlıklara oldukça erken başlamış olması dikkat çekicidir.

1939 yılı gibi oldukça erken sayılabilecek bir tarihte başlayan İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü kutlama hazırlıklarının yapıldığı, 1943'teki III. Türk Tarih Kongresi'nde de konuşulmuştur. Ayrıca TTK üyelerinden Hikmet Bayur'un başkanlığında bir komisyon hazırlık sürecini yürütmeye başlamıştır. Komisyon bir çalışma planı hazırlamıştır. Buna göre kitaplar yayınlamak, haritalar ve maketler yaptırmak, resim albümleri tertip etmek, İstanbul'un beş yüzüncü fetih yıl dönümü günü İstanbul'da uluslararası bir tarih kongresi toplamak ve aynı tarihte İstanbul'da bir tarih sergisi açmak düşünülmüştür. Bunun yanında bu devre ait arşiv araştırmaları yapmak, önemli vakfiyeleri tercüme ve neşretmek planlanmıştır. Ayrıca Fatih devrinden kalmış eserlerin tamir ve restorasyon işlerini yapmaya çalışmak gibi planlar ortaya konulmuştur (Pakır, 2020, s. 53-54).

Hazırlanan planlar çerçevesinde öncelikle on bir eserin hazırlanmasına girilmiştir. Fatih Devri öncesi mimari eserlerin onarım ve restorasyonu için ilgili yerlere başvuru yapılmıştır. Fetih öncesi ve sonrası olmak üzere İstanbul'un maketi için görevlendirmeler yapılmıştır. Osmanlı'nın kuruluşundan Fatih Dönemi'ne kadar olan süreç için arşiv belgeleri toplanmıştır. Fatih'in Divanı'nın Latin harfleriyle çevrilmesi için çalışma başlatılmıştır. Osmanlı'nın kuruluşundan Fatih'in ölümüne kadar olan dönemde var olan Bursa anıtlarının sicilleri tamamlanmıştır. İstanbul'un haritaları Harita Genel Müdürlüğü tarafından çıkarılmıştır (Pakır, 2020, s. 54).

Anlaşıldığı üzere İstanbul Valiliği tarafından kurulan komisyon, İkinci Dünya Savaşı başlamasına rağmen faaliyetlerini sürdürmüştür. Komisyon öncelikle Fatih Dönemi'nden kalan ve bir bölümü

bakımsızlıktan harabe olan tarihî eserlerin bakım ve onarımını yapmaya çalışmıştır. Fakat yapılan çalışmalar sonucu bu iş için 150 milyon lira gerektiğinden bu iş ertelenmiştir (Ünal, 2003, s. 68).

İkinci Dünya Savaşı'nın ortalarına doğru dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel başkanlığında yeni bir komisyon kurulmuştur. Yeni komisyonda Fethin 500. yıl kutlama hazırlıkları için büyük projeler planlanmıştır. Örneğin Topkapı ile Edirne Kapı arasında bir olimpiyat köyü kurulması ve yapılacak olimpiyat tesisleriyle 1954 olimpiyatlarının İstanbul da yapılabilmesini sağlamak düşünülmüştür. Proje üzerine proje üretilirken hazırlıkların çoğuna başlanamamıştır. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik sıkıntılardan ve alınan tedbirlerden dolayı, hazırlıklar için gerekli olan 200 milyon lira gibi bir paranın harcanması o dönem için mümkün olmamıştır (Ünal, 2003, s. 65-69).

İstanbul'un fethinin 500. yıl kutlama hazırlıkları basının gündeminde de yer almıştır. Örneğin 5 Nisan 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberine göre, şimdiye kadar esaslı bir program yapılmadığı ifade edilmiştir. Bunun nedeni de Hıristiyan âlemini gücendirebileceği yanlış düşüncesine sahip eski hükümetlerin duyduğu endişe olmuştur. Yine Cumhuriyet'e göre Milli Eğitim Bakanı'nın başkanlığında toplanan İstanbul'un fethinin 500. yılını kutlama komisyonunda, 1953'e kadar yapılacak işler görüşülmüştür. Bu yapılması planlanan işler için gerekli para yaklaşık 200 milyon liradır. Komisyon ikinci bir toplantı yaptıktan sonra hazırlayacağı raporu Başbakanlığa sunma kararı almıştır (Cumhuriyet, 05.04.1949, s. 3).

İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlama hazırlıklarını yapmak ve Fatih Dönemi'nden kalan tarihî eserleri tamir ederek harabeden kurtarmak maksadı ile 1949 yılının sonlarına doğru Ankara'da Bakanlıklar ve Kurullararası Daimî Komisyonu oluşturuldu. Bu büyük tarihî olayın hak ettiği şekilde kutlanacağına inananlar bunu büyük bir sevinç ve heyecanla karşıladı (Erden, 1965, s. 1). Oluşturulan Bakanlıklar ve Kurullararası Daimî Komisyonun yapmayı düşündüğü işlerin çok dağınık olduğunu düşünen komisyonun İstanbul'da bulunan ve birinci üyesi olan İstanbul Valisi Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, bu işlerin halledilmesi için bir dernek teşkil edilmesini düşündü. Vali Gökay bu düşüncesini gerçekleştirmek için 13 Şubat 1950'de, İstanbul'daki resmi daire müdürleri, banka ve şirket müdürleri, vakıf müdürleri gibi önemli bir kitlenin katılımı ile Cağaloğlu'nda bir toplantı düzenledi. Burada *İstanbul'un 500. Ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneğinin* kurulmasına karar verildi (Erden, 1965, s. 2).

Dernek formalite işleri hallettikten sonra idare kurulunu oluşturmuş ve resmi kimliğini almıştır. 1 Mart 1950'de İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan dernek başkanı seçilmiştir. Dernek, Başbakan Şemseddin Günaltay'a idare kurulunu ve nizamnamesini sunmuş ve Başbakan Şemseddin Günaltay'dan maddi ve manevi destek istemiştir (BCA, 030.01.00.00/ 123.782.06). Cumhuriyet Halk Partisi Dönemi'nde kurulan Dernek, kuruluş amacı olan fetih kutlamalarını sadece kültür ve sanat faaliyetleri ile yapacağını açıklamıştır (BCA, 490.01.00.00/ 123.782.06).

Dernek kurulduktan iki buçuk ay sonra Türkiye'de 14 Mayıs 1950 genel seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerde Demokrat Parti iktidara gelmiş, 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı sona ermiştir. Kuşkusuz Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi dönemin en önemli siyasi ve sosyal olayı olmuştur (Özer, 2013, s. 352). Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında İstanbul'un fethinin 500. yıl kutlamaları konusu açısından bakıldığında, konunun CHP Dönemi'ne göre daha çok gündem olduğu görülmüştür. Bunun nedeni daha çok 1953'ün yaklaşmasıdır. Bunun yanında Demokrat Parti Dönemi'nde fetih üzerinden İstanbul'a ve Osmanlı'ya olan ilginin artmasının da etkisi olmuştur (Bölükbaşı, 2013, s. 82).

CHP Dönemi'nde kurulan İstanbul'un 500. Ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği faaliyetlerine DP Dönemi'nde de devam etmiştir. Dernek 28 Temmuz 1950'de Bakanlar Kurulu kararıyla kamu yararına çalışan dernek olarak kabul edilmiştir (BCA, 030.18.01.02/123.61.13). 14 Ağustos 1950'de derneğin amaçları yeni Başbakan Adnan Menderes'e bildirilmiştir. Ayrıca resmi bir yazıyla Başbakan Adnan Menderes'ten maddi ve manevi destek istenmiştir (BCA, 030.01.00.00/ 17.98.42).

Yine İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü kutlamalarının yaklaşması münasebeti ile 1950 yılında Atlas Film Kollektif Şirketi tarafından "İstanbul'un Fethi" adlı bir film çevrilmiştir. Filmin bir parçasının renkli olarak Amerika'da banyo edilmek üzere yurt dışına çıkarılmasına, 27 Ekim 1950'de

Bakanlar Kurulu izin vermiştir (BCA, 030.18.10.20/124.82.07). Dönemine göre oldukça başarılı olan bu film 1951 yılında gösterime girmiştir (Arakon, 1951). Hatta bu film münasebetiyle İsveç basınında, Türk sineması ve yurtdışına gönderilmesi imkânları ile ilgili bir makale yayınlanmıştır (TDA, 539/220282.213307.01; TDA, 539/220282.213307.02). Yine İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü münasebetiyle 1952'de, Orta Şark Dostu Amerikalılar Cemiyeti Türkiye'de, Türkiye'yi tanıtan bir film çekip ABD'nin televizyon kanallarında göstermek için, Türkiye'deki ilgili makamlara başvurmuştur (BCA, 030.10.00.00/198.354.14).

7 Kasım 1952 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Fatih Sultan Mehmet'in hanımı Gülbahar Sultan'ın İstanbul Fatih'te bulunan türbesinin halka açılması istenmiştir. Bu istek 5566 sayılı kanunun birinci maddesine göre 12 Kasım 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir (BCA, 030.18.10.20/130.84.14). Bu ve benzeri gelişmelere rağmen kutlamalara bir yıl kala özellikle muhalif basın tarafından hazırlıkların yapılmadığı yönünde hükümete eleştiri yapılmıştır. Öte yandan kutlamalar için kurulan Dernek, Nisan 1952'de bir kongre yapmıştır. Bu kongre beklenen ilgiyi görmemiştir. Kongreye 400 üyeden sadece 35'inin katılması sonucu idare heyetinin seçimi dahi yapılamamış ve Haziran ayında kongre yenilenmiştir (Tağmat, 2014, s. 55).

Derneğin Haziran 1952'de yapılan kongresinde eski idare heyeti istifa ettiği için yeni bir idare heyeti seçilmiştir. Dernek yetkilileri maddî imkânsızlıklardan yakınmıştır. Hükümetin yardım vaadini 17 milyon liradan başlayıp 623 bin liraya kadar indirdiğini, hatta onu dahi yerine getirmediğini açıklamışlardır. Ayrıca bundan sonra derneğin resmî yardımlardan umudunu kestiği de ifade edilmiştir. Derneğin maddî sıkıntıları 1953'ün Mayıs ayı gelmesine rağmen giderilememiştir (Tağmat, 2014, s. 55). Demokrat Parti hükümeti fetih kutlamaları için CHP zamanında Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan Derneğe maddî olarak gerekli desteği vermemiştir.

Anlaşıldığı üzere Türk kamuoyu İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümünü görkemli bir şekilde kutlamak için, 1939 yılından itibaren çeşitli şekilde hazırlanmaya çalışmış, imkânlar ölçüsünde hazırlık yapmıştır. Ancak 29 Mayıs 1953 günü geldiğinde, kutlamalar hiç 500. yıla yakışır şekilde olmamış, kutlamalar sönük geçmiştir.

2. Kutlamaların Sönük Geçmesi Ve Nedenleri

1953 Mayıs ayında kutlamaların başlamasına az bir zaman kala büyük törenlerin ve şenliklerin yapılmayacağı anlaşılmıştı. Zira hazırlıklar tamamlanmamış, Demokrat Parti konuya ilgisiz davranmaya başlamıştı. Oysa Demokrat Parti iktidara geldiği andan beri kutlamaların büyük törenler ve şenliklerle yapılacağını ilan etmişti. Fakat kutlamalara az bir zaman kala birden vazgeçilmişti (Türsan, 1987, s. 19-20). Kutlamaların yapılmayacağı, devlet yetkililerinin kutlamalara katılmayacağı haberleri basında çıkmaya başlamış ve bir anda coşku heyecan kaybolmuştu. Örneğin dönemin duayen gazetecisi Sedat Simavi, 10 Mayıs 1953'te Hürriyet gazetesinde sitem dolu bir makale yazmıştır. Simavi kutlama işinin olmayacağını önceden bildiğini ve içinin kan ağladığını belirtmiştir. Simavi kutlamalara devletin en tepesindekilerin katılmayacağından emindir. Simavi bu duruma kızgınlığını şu ifadelerle belirtmiştir: “*Bu muazzam bayramın mesuliyetini omuzlarında taşımış olanları gelmiş ve gelecek olan bütün Türk nesillerinin asla affetmeyeceklerini ve hattâ lanetle anacaklarını burada bir daha belirtmeyi memleket borcu sayarım. Koca Fatih, biz kendisini beşyüz yıl sonra maskara edelim diye İstanbul'u zaptetmedi. Türk milleti büyük fethini kepaze edenleri nasıl affeder? Elbette ki asla ve asla affetmeyecektir.*” (Simavi, 10.05.1953, s. 1). Simavi 29 Mayıs tarihli yazısında da eleştirilerine devam etmiş ve şöyle demiştir: “*Her Türk gibi bugün bana da sadece içim kan ağlarken susmak ve Ulu Tanrıdan büyük Fatihe gani gani rahmet dilemek düşüyor.*” (Simavi, 29.05.1953, s. 1). 29 Mayıs 1953 günü gelip çatığında Simavi'nin yanılmadığı anlaşılmıştır. Kutlamalar sönük geçmiş, kutlamalara Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanların büyük çoğunluğu katılmamıştır.

Türk basınına baktığımızda 29 Mayıs günü kutlamaların yapılacağı haberleri genelde ilk sayfada büyük resimlerle verilmiştir (bkz. Ulus, 29.05.1953, s. 1; Hürriyet, 29.05.1953, s. 1). Hatta bazı gazeteler Fetih ekleri vermiştir. Örneğin Cumhuriyet gazetesi 52 sayfalık “Türk İstanbul” adlı Fetih eki vermiştir (Cumhuriyet, 29.05.1953). Kutlamalar için Türk kamuoyunda basın aracılığıyla büyük bir beklenti oluşmuştur. Fakat 29 Mayıs 1953 günü Fethin 500. yıl kutlama törenlerinin yapılacağı gün, Cumhurbaşkanı Celal Bayar İzmir'e gitmiş, törenlere katılmamış, buradan bir mesaj yayınlamakla yetinmiştir (Milliyet, 30.05.1953, s. 1). Böylelikle Fethin 500. yıl kutlamaları gibi tarihî bir olaya

Türkiye'nin Cumhurbaşkanı katılmamıştır. Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'de, 30 Mayıs 1953 günü yapılacak olan Kraliçe Elizabeth'in taç giyme törenine gitme hazırlığını bahane etmiş, onlarda resmî törenlere katılmamıştır. Yine törenlere bakanların çok büyük bir kısmı da katılmamıştır. Beklendiği gibi çok görkemli törenler de olmamıştır (Milliyet, 30.05.1953, s. 1).

Devletin zirvesi törenlere katılmasa da törenler yapılmıştır. Törenlere 29 Mayıs 1953 sabahı saat 10'da Topkapı'da atılan topraklarla başlanmıştır. Arkasından Vali Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay konuşma yapmıştır. Konuşmanın sonunda harekete geçen kalabalık Ulubatlı Hasan'ın şehit düştüğü yere gelmiştir. Burada dikilen kitabeye çelenk konulmuştur. Sonra Aksaray-Atatürk Bulvarı yoluyla Fatih meydanına gelinmiştir. Burada yapılan merasime askeri birlik, mehter takımı, okullar ve halk iştirak etmiştir. Öğleden sonra da İstanbul Üniversitesinde akademik bir toplantı düzenlenmiştir (Cunbur, 1958, s. 265-266).

29 Mayıs akşamında İstanbul'un surları, hisarları ve büyük camileri ışıklandırılmıştır. Denizde fener alayları, karada ise havai fişek gösterileri düzenlenmiştir. İstanbul Fetih Cemiyetinin Almanya'dan getirttiği yedi ton havai fişek kullanılmıştır. Denizde ise Donanma, Denizcilik Bankası, Denizcilik Kulüpleri tarafından düzenlenen fener alayına yüzlerce tekne katılmıştır. Belediye tiyatrosunda da çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Dram Tiyatrosunda "Fatih" adlı oyun sergilenmiştir. Komedi Tiyatrosunda geleneksel "orta oyunu" sahnelenmiştir. Birçok yerde ulusal ve yerel folklor gösterileri yapılmıştır. Bunların dışında birçok sportif etkinlikte düzenlenmiştir (Ünal, 2003, s. 70).

İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü için bazı kurum ve kuruluşlarda bir takım faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle İstanbul Valiliği, İstanbul Belediyesi ve İstanbul Üniversitesi, birçok program yapmıştır. İstanbul Üniversitesindeki törenlere Rum Ortodoks Patriği Athenagoras, Ermeni Patriği ve Musevi cemaatinin Hahambaşı'da katılmıştır. Tüm yurttan bir hafta devam eden İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü kutlamalarında, şenlikler ve anma toplantılarının yanı sıra, konserler verilmiş, sergiler açılmış, kültürel ve bilimsel faaliyetler ortaya konmuştur (Başar, 2003, s. 74). Ayrıca PTT İstanbul'un fethinin 500. yılı anısına 12 puldan oluşan bir pul serisi hazırlamıştır (bkz. Ek 8).

31 Mayıs 1953 tarihli SSCB'nin askeri gazetesi Kızıl Yıldız da "Yunan çanları ve Türk trampetleri" adlı G. Dadiantse imzalı bir makale yayınlanmıştır. Makalede iki ülkenin siyasi ve askeri alandaki devlet adamları Türk-Yunan dostluğundan bahsetse de aynı hadisenin iki ülkede birbirine zıt bir şekilde görülmesi nedeniyle, Türk-Yunan dostluğunun göstermelik, yani gerçeği yansıtmadığından, bahsedilmiştir. Makalede Türkiye'de coşkulu bir keyif yaşandığından, ülke genelinde gürültülü toplantılar ve dini törenler yapıldığından bahsedilmiştir. İktidar tarafından üç gün davul çaldırıldığı ve yedi gün daha çaldırılacağı gibi ifadelerle kutlamalar abartılı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca makalede Türkiye'de coşku varken, Yunanistan'da yas tutulduğundan bahsedilmiştir. Yunanistan'da yas nedeniyle, Atina'da dükkanların yarım saat kapatıldığından, kiliselerde cenaze çanları çalındığından bahsedilmiştir. Bu durumun normal olduğu, zira Türkler tarafından saldırıya uğrayan ve yıkılan şehir, Yunan şehriydi, denilmiştir. Aynı olayın iki ülkede birbirine zıt şekilde görülmesinin nedeninin sadece tarihsel hafızada değil, güncel eğilimlerde de aramak gerektiği de ifade edilmiştir (TDA, 571/35874.141659.32). SSCB'ye göre Türk-Yunan dostluğu sahtedir. Bu durum İstanbul'un fethi gibi tarihî bir olayın iki ülkede tamamen birbirine zıt bir şekilde algılanması da bunun göstergesi olmuştur.

Bu arada İsrail'de İbrani Üniversitesi'nde İstanbul'un fethinin 500. yıl münasebetiyle İsrail Devlet Başkanı İzak Ben Zvi' ve eşinin de katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. 6 Haziran akşamı yapılan toplantı da Prof. Dr. Uriel Heyd, Türk İstanbul'dan, tarih boyunca bu şehrin gelişmesinden, Fatih devrinden ve ondan sonra bütün azınlıkların gördüğü eşit muameleden, Türklerin Akdeniz medeniyetine katkılarında bahsetmiştir. Prof. Dr. Mayer tarafından da Mimar Sinan ve eserlerinden bahsedilmiş ve eserlerinden bazıları projeksiyon yardımıyla salondakilere gösterilmiştir. İsrail Devlet Başkanı Zvi, Türkiye'nin Tel Aviv Elçiliği ve Kudüs konsolosluğunun da katıldığı toplantıda, İsrail'in Türkiye ile olan dostluğuna vurgu yapmıştır (TDA, 538/2673.21656.1). Anlaşıldığı üzere İsrail bu tarihî olayı, Türkiye ile ilişkileri geliştirme fırsatı olarak görmüştür.

İstanbul'un fethinin 500. yılını kutlama törenleri için yukarıda bahsedildiği gibi bir takım etkinlikler yapılmıştır. Fakat bunlar beklentileri karşılamamıştır. Törenler oldukça sönük geçmiştir (İşler, 2020, s. 304). Oysa önceden Demokrat Parti İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü için büyük törenler ve şenlikler yapılacağını ilan etmişti. Fakat sonra birden vazgeçilmiş, törenler gayri resmi bir

havaya sokulmaya çalışılmış ve halk hayal kırıklığına uğratılmıştır (Türsan, 1987, s. 19-20). Sönük geçen kutlamalardan sonra hükümet Türk kamuoyu tarafından eleştirilmiştir. Örneğin Sedat Simavi Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü için şöyle demiştir: “Beşyüz yıllık Türk İstanbul’un fetih yıl dönümünü Yunanlıların hatırı için kutlatmadı, koca bir milleti yaraladı.” (Simavi, 11.09.1953, s. 1). Bir anlamda halk bu tarihî olayı kendi kendine kutlamıştır. Yine törenlerin belli bir nizam içerisinde geçmemesinden dolayı Türk basını ilgililere tepki göstermiştir. Örneğin Son Telgraf gazetesi intizamsızlık yüzünden halkın törenleri takip edemediğini yazmıştır (Son Telgraf, 30.05.1953, s. 1).

Türkiye’de hükümetin Türk tarihinde önemli bir yere sahip bu tarihî olayı mutedil bir şekilde kutlamasının sebebi, o dönemin Türk-Yunan ilişkileriyle ilgilidir. Tarihi süreç içerisinde Türk-Yunan ilişkileri için bir genelleme yaparsak genelde “gergin” düzeyde geçmiştir (Tsitselikis, 2022, s. 104). Zira iki ülke için diğeri *düşman* ve *öteki*’dir (Naz, 2022, s. 275). Fakat bu araştırmada da bahsedildiği gibi nadirde olsa ilişkilerin iyi olduğu dönemler olmuştur. İlişkilerin iyi olduğu bu dönemlerde Türkiye ve Yunanistan, ilişkilerin seyrinde bir takım ortak hedefler belirlemiştir. Bu hedeflere ulaşabilmek için Türk-Yunan ilişkilerinin kırılğan bir yapıya sahip olmasından dolayı dikkatli olmak gerekmiştir. Özellikle Herkül Millas’ın da ifade ettiği gibi ilişkilere milliyetçi bir yaklaşım ilişkileri her zaman gergin kılmıştır (Millas, 2022, s. 96).

Türkiye ve Yunanistan 1930 yılında kurmayı başardıkları iyi ilişkileri, 1930’lu yıllarda iş birliği boyutuna taşımıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında da iyi ilişkiler devam etmiştir. Bu kez de ilişkilerde, savaş nedeniyle insani boyut ön plana çıkmıştır. Türkiye işgale uğrayan Yunanistan’a başta gıda olmak üzere birçok konuda insani yardımda bulunmuştur. Örneğin Türkiye’den gönderilen gıda sayesinde Yunanistan’da aşevlerinde, Türk Kızılay’ının tutanaklarına göre 400.000 (TKA, Kutu No: 2599, Belge No: 1.3), Yunanlı yetkililerin ifade ettiğine göre 500.000 kişi beslenmiş, Yunanistan’da işgal nedeniyle yaşanan açlık ölümleri azalmıştır (BCA, 30.10.00.00/256.724.29). Bu durum aradaki buzların erimeye başlamasını sağlamıştır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki iyi ilişkiler, İkinci Dünya Savaşı sonrası Yunanistan’ın yaşadığı iç savaş yıllarında da devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu yeni dünya düzeninde, iki ülke aynı kutupta yer almış, komünizme karşı birlikte saf tutmuşlardır (Özer & Baş, 2018, s. 633).

Demokrat Parti Dönemi’nin ilk yıllarında iyi ilişkiler devam etmiştir. Bu dönem Yunanistan’daki Batı Trakya Türk azınlığı ile Türkiye’de Rum azınlık altın bir dönem yaşamıştır. İki azınlıkta birçok haklar elde etmiştir. Örneğin 1952 yılında Gümülcine’de ilk kez bir Türk Lisesi (Celal Bayar Lisesi) açılmıştır. 1951 tarihli Türkiye ile Yunanistan arasında bir Kültür Antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşmayla Batı Trakya’ya Türkiye’den önemli sayıda öğretmen gönderilmiştir. Benzer şekilde Türkiye’deki Rumlar da birçok haklar elde etmiştir. Patrikhane’nin devletle ilişkileri son derece iyi olmuştur. Örneğin 6 Haziran 1952’de Başbakan Adnan Menderes ile Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Patrikhane’yi ziyaret etmiştir. Böylece ilk kez bir Türk Başbakan Patrikhane’yi ziyaret etmiştir. Rum azınlık eğitim alanında da birçok haklar elde etmiştir. Örneğin 1951 yılında Heybeliada Ruhban Okuluna Yunanistan ve diğer Hristiyan ülkelerden öğrenci alınmasına izin verilmiştir (Baş, 2015, s. 106-111).

1952 yılında iki ülkenin beraber NATO üyesi olmasıyla, ilişkilerde bir ortak payda daha oluşmuştu. Mevcut işbirliğini NATO üyeliği iyice sağlamlaştırmıştı. İki ülke askeri alanda da iş birliğine gitmeyi planlamıştı. Bunun için 1952 yılında iki ülkenin devlet adamları her biri kendi içinde tarihî öneme sahip üst düzey ziyaretler gerçekleştirmişti. İlk ziyaret 29 Ocak-5 Şubat 1952’de Yunanistan Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sofokles Venizelos’un Türkiye ziyareti olmuştur. Arkasından Başbakan Adnan Menderes’in 26 Nisan-2 Mayıs 1952 tarihleri arasında Yunanistan ziyareti gerçekleşmiştir. Daha sonra 8-15 Haziran 1952’de Yuna Kralı Paul ile Kraliçe Frederika Türkiye’ye gelmiştir. Bu tarihî öneme sahip bir ziyaret olmuştur. Zira ilk kez bir Yunanistan kralı Türkiye’yi ziyaret etmiştir. 25 Kasım 1952’de Cumhurbaşkanı Celal Bayar Yunanistan’a gitmiştir. Bayar’ı Yunanistan o güne kadar hiçbir devlet başkanına yapılmamış bir tören ve coşkuyla karşılamıştır. Bayar Yunanistan’da 2 Aralık’a kadar temaslarını sürdürmüştür (Baş, 2015, s. 97-106). 1952 yılında gerçekleştirilen bu ziyaretlerin gerçek nedeni, Türkiye ile Yunanistan’ın aralarına Yugoslavya’yı da alarak, Balkanlar’da SSCB’ye karşı bir ittifak kurma düşüncesidir. Bu nedenle İstanbul’un fethinin 500. yıl dönümüne denk gelen 1953 yılı, Türk-Yunan ilişkileri açısından kritik bir yıl olmuştur.

1953 yılının ilk aylarından itibaren üç ülke arasında devam eden görüşmelerin sonucunda 28 Şubat 1953'te Ankara'da üç ülke Dostluk ve İş Birliği Antlaşması imzalandı (Hatipoğlu, 1997, s. 307). Bu antlaşmadan sonra üç ülke arasında yoğun görüşmeler devam etti. Bu görüşmelerin amacı Ankara Antlaşması'nın öngördüğü iş birliğini gerçekleştirmektir. Bu iş birliğinin sonucunda da Balkanlar'da üç devlet arasında bir pakta gidilmesi planlanmıştı. İşte bu kritik günler İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümüne denk gelmişti. Fakat Balkanlar'da kurulacak Pakt için Yunanistan ile Türkiye'nin iyi ilişkilerini devam ettirmesi gerekliydi. Milliyetçi söylemler Türk-Yunan ilişkilerini kırılgan kıldığı için, Türkiye'de devletin zirvesi Yunanistan'ı gücendirmemek adına törenlerin abartılmadan kutlanmasını istemiş, kendileri de törenlere katılmamıştır. Bu nedenle kutlamalar sönük geçmiştir. Bu durum karşısında Yunan kamuoyuna bakıldığında, aşağıda bahsedileceği gibi Türk devletinin bu tutumundan memnun olmuştur.

3. Yunan Kamuoyunun Tutumu

İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü Yunanistan'da bir matem havası estirmiştir. 1953 yılı Mayıs ayının son günlerinde Atina, Pire, Selanik, Patras, Yanya gibi büyük kentlerde yas törenleri yapılmıştır (Ünal, 2003, s. 71). Yunanistan'da 25 Mayıs 1953 tarihli Athinaiki gazetesinin haberine göre, Fethin 500. yıl dönümüne tesadüf eden Cuma günü Sensinod Meclisinin kararı ile İmparator Konstantin ve İstanbul'u müdafaa ederken ölenlerin ruhları için, Atina Katedralinde ve bütün taşra kiliselerinde ayin yapılması kararı alınmıştır (BCA, 030.01.00.00/103.644.07). Karara uygun olarak bu ayinler 29 Mayıs günü yapılmıştır. Yapılan ayinlere Yunanistan Kralı'nın Temsilcisi, Meclis Başkanı, Eğitim ve Adalet Bakanları da katılmıştır (BCA, 030.01.00.00/103.645.02).

Yunan gazetelerinde Fetih kutlamaları ile ilgili haberlerde hep Türk-Yunan dostluğu vurgulanmıştır. Bunlara örnek vermek gerekirse şu örnekleri verebiliriz:

29 Mayıs günlü Ethnikos Kiryx gazetesi; *“Türklerle Yunanlılar dost olmalıdır. Siyaset, mantık, menfaat ve hissiyat bunu emrediyor. Fatih şehri aldı diye biz Türklere küskün olamayız.”* ifadelerine yer verilmiş ve sonrasında şöyle devam edilmiştir: *“Bugün biz Türklerle dostuz ve dost olmalıyız, zira aramızda her türlü ayrılık ancak müşterek düşmana yarar. Yunanistan Türkiye'yi ve İstanbul'u yutmak isteyen kızıl ejder için, İstanbul'a Bizans, İstanbul, Konstantiniye denilmiş hepsi birdir. Ele geçirse ona Malenkograd adını takar.”* (BCA, 030.01.00.00/103.645.02). Haber de her iki ülkenin SSCB'nin tehdidinde olduğuna, bu nedenle dost olmanın gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

29 Mayıs günlü Vraydi gazetesi; *“Türk-Yunan dostluğunun ilk temellerini atanlar Atatürk'le Eleftherios Venizelos değil, Fatih ile ilk Rum Patriği Genadios Şolaryas'dır. Tarih iki milleti ayırmamış birleştirmiştir.”* (BCA, 030.01.00.00/103.645.02).

30 Mayıs günlü Akropolis gazetesi; *“Fethin yıl dönümünü kutlamak halka kalmıştır. Rum patriği Athinagoras, Yunan ve Rus konsolosları, Ermeni patriği, ve Hahambaşı, üniversitede yapılan merasimde hazır bulunmuşlardır. Yunan düşmanı hiçbir gösteri olmamıştır.”* (BCA, 030.01.00.00/103.645.02).

30 Mayıs günlü To Vima gazetesinde; *“Türkler dün, İstanbul'un fethini kutladılar, biz ağladık. Tam 500 yıl evveli dünyanın gidişini değiştiren muazzam bir tarihi hadisedir bu; yalnız Türklerle Yunanlıların kaderine değil, bütün beşeriyetin kaderine tesiri olmuştur. (...)”* (BCA, 030.01.00.00/103.645.02). Gazete haberinin devamında, milletlerin kendi tarihlerine bağlı olduklarından bahsedilmiş, bu nedenle milletlerin tarihlerindeki büyük olayları kutlamalarının son derece doğal olduğu ifade edilmiştir. Yani bir anlamda Yunan kamuoyuna, Türklerin İstanbul'un fethini kutlamalarının normal bir şey olduğu mesajı verilmiştir. Haberin devamında şu ifadeler yer almaktadır:

“Şu var ki milletler kendi tarihlerine bağlıdırlar, böyle meseleleri ince eleyip sık dokumak mecburiyetinden azade olarak, geçmişteki kahramanlarını, varlıklarına temel olan büyük hadiseleri kutlarlar. İşte pek haklı olarak, dün Türkler Fatih'i ve Yunanlılar son Bizans imparatorunu andılar. 500 yıl evvel, Bizanslılarla Türkler, Müslümanlıkla Hıristiyanlık uzun yıpratıcı mücadelenin biri galibi, öteki mağlubu. Yeter ki, tarihi hatıralar Türklerle Yunanlıların şimdiki hayatlarına engel olmasın. Engel olmayacak da. Dün Türklerle Yunanlılar geçmiş zamandaki mücadelelerini hatırlar ve kahramanlarının adını anarken, Türk ve Yunan gazetelerinde, iki taraftan

hiçbirinin şimdiki ihtiyaçlarını, bugünkü menfaatlerini bir yana atıp tarihi uyku ilacı gibi kullanmak niyetinde olmadığını belli eden haberler çıktı.”

Yine aynı gazete de Türk-Yunan dostluğu ve iki ülkenin iş birliği yapması gerekliliği şu ifadelerle anlatılmaya çalışılmıştır:

“Türklerle Yunanlılar, müşterek bir istikbale çıkan yollarını kapaması muhtemel tarihi romantizme kapılmayacak kadar akıllıdır. (...) Atatürk ile Eleftherios Venizelos; Fatih ile Konstantin'den bize daha yakın bir zamanda yaşamış milli kahramanlardır ve tarihi bir devirde iki milletin ideallerini gerçekleştirmişlerdir. Kanlı Sakarya'dan sonra, bu iki büyük devlet adamı-galip mağlup bir yan-milletlerinin barışması ve iş birliği yapması gerektiğini anlamışlardı. Fatih ve Konstantin, bugünkü devri bilmiş olsalardı, onların yapacağı buydu. Biz aramızda iş birliği yapmakla, onların hatıralarına daha sadık kalmış oluruz.”

Yunan basınından anlaşıldığı üzere, İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümünün Türkiye'de görkemli bir şekilde kutlanmaması, kutlamaların sönük geçmesi ve kutlamaların resmî bir havadan uzak olmasından Yunanistan son derece memnun olmuştur. Ayrıca Yunan devleti de kendi kamuoyuna basın aracılığıyla, 29 Mayıs'ta Türk-Yunan dostluğundan bahsettirmiştir.

29 Mayıs sonrası da Türk ve Yunan devletlerinin tutumunda bir değişiklik olmamıştır. Türkiye'de Bakanlar Kurulunun 19 Ağustos 1953 tarihli bir kararnamesinden, İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü münasebetleriyle Türk ve Yunan üniversitelerinde verilecek konferansların programlarını hazırlamak ve konferansçıları seçmek üzere Atina'da toplantılar yapıldığı anlaşılıyor (BCA, 030.18.01.02/133.69.14). Görüldüğü üzere Hükümet, görkemli kutlamalar yerine konunun iki ülkenin bilim insanlarının katılımıyla, iki ülkede düzenlenecek konferanslarla tartışılıp konuşulmasını istemiştir. Türkiye kutlamalarda bu şekilde tavır sergileyerek Yunan tarihindeki Bizans olgusunu da kabul etmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada Demokrat Parti Dönemi Türk Yunan ilişkileri bağlamında İstanbul'un fethinin 500. yıl kutlamaları irdelenmiştir. Bu tarihî olay için Türkiye hazırlık yapmaya 1939 yılında başlamış, tüm dünyada ses getirecek görkemli törenler yapmayı planlamıştır. Bu hazırlıklar çalışmada ayrıntılarından bahsedildiği gibi 1953 yılına kadar devam etmiştir. Özellikle 1949 yılının sonlarına doğru hazırlıkları yürütmesi için Bakanlıklar ve Kurullararası Daimî Komisyonu kurulmuştur. Fakat işlerin daha kolay yürütülebilmesi için Daimî Komisyonun yerine bir dernek kurulmasına karar verilmiş ve 13 Şubat 1950'de *İstanbul'un 500. Ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği* kurulmuştur. Bundan sonra hazırlıklar bu dernek tarafından yürütülmüştür.

İstanbul'un 500. Ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneğine Demokrat Parti hükümetleri vadettiği mali desteği vermemiş, hazırlıklara da gerekli ilgiyi göstermemiştir. Özellikle 1953 yılı Mayıs ayında hazırlıkların bir anda durduğu anlaşılmıştır. 29 Mayıs 1953'te kutlama törenlerine Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes katılmamıştır. Yine Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü başta olmak üzere bakanlar da katılmamıştır. Devletin zirvesinin katılmaması nedeniyle törenler, resmî havadan uzak bir şekilde, halk adeta kendi kendine kutlamıştır. Dolayısıyla kutlamalar sönük geçmiş, yıllardır yapılan planlar gerçekleşmemiştir.

Türkiye'nin kutlamaları sönük bir şekilde kutlamasının sebebi ise Türk-Yunan ilişkilerine zarar vermemek içindir. Zira 1953 yılı ilişkiler açısından oldukça kritik bir yıldır. 1952 yılında iki ülke beraber NATO'ya girmiş, ilişkiler ivme kazanmış ve aynı yıl iki ülkenin devlet adamları karşılıklı, her biri kendi içinde tarihî öneme sahip, üst düzey ziyaretler gerçekleştirmiştir. Başta ABD olmak üzere Batı bloğunun bu ziyaretler sonrası beklentisi, Türkiye ve Yunanistan'ın aralarına Yugoslavya'yı da alarak İkinci Balkan Paktını kurmalarıdır. Balkan Paketi için 1953 yılında devam eden görüşmelerin zarar görmemesi için iki ülkede son derece dikkatli davranmıştır. Dolayısıyla Türkiye Yunanistan'ı gücendirmemek adına bu tarihî olayı sönük bir şekilde kutladığı anlaşılmıştır. Zira Türk-Yunan ilişkilerinin kırılma noktasını düşünürsek, aksi durumda ilişkilerin zarar göreceği ve SSCB'ye karşı Balkanlar'da kurulacak paktın gerçekleşmeyeceği düşüncesi devlet adamlarında hakimdir.

Yunanistan'da ise 29 Mayıs'ta İmparator Konstantin ve İstanbul'u müdafaa etmek için ölenlerin ruhları için Atina Katedralinde ve bütün taşra kiliselerinde ayin yapılmıştır. Bu ayinlere devlet

görevlileri de katılmıştır. Fakat başta Yunan basını olmak üzere Yunan kamuoyunda o gün veya öncesinde Türk düşmanlığıyla ilgili bir olay olmamıştır. Yunan gazetelerine bakıldığında genelinde Türk-Yunan dostluğuna vurgu yapılmış, Türklerin barışçı bir millet olduğundan bahsedilmiştir. Türkiye'nin tutumundan da Yunan kamuoyunun son derece memnun olduğu Yunan basınından anlaşılmıştır. Sonuç olarak İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü kutlamalarına Türk-Yunan ilişkileri bağlamında bakıldığında, Türkiye bu önemli yıl dönümünü ilişkilerde sıkıntı yaşamamak adına, planladığı şekilde kutlanmamıştır. Bu durumdan Yunanistan'ın memnun olması sonucu ilişkilerde bir gerginlik yaşanmamış, aksine daha da yakınlaşmaya sebep olmuş, İkinci Balkan Paktı için yapılan görüşmeler zarar görmemiştir.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

1.1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon Kodu: 30.10.00.00, Yer Kodu: 256.724.29, 04.05.1944.

BCA, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer Kodu: 123.782.06, 01.03.1950.

BCA, Fon Kodu: 490.01.00.00, Yer Kodu: 123.782.06, 25.03.1950.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer Kodu: 123.61.13, 28.07.1950.

BCA, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer Kodu: 17.98.42, 14.08.1950.

BCA, Fon Kodu: 030.18.10.20, Yer Kodu: 124.82.07, 27.10.1950.

BCA, Fon Kodu: 030.18.10.20, Yer Kodu: 130.84.14, 12.11.1952.

BCA, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer Kodu: 198.354.14, 31.03.1953.

BCA, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer Kodu: 103.645.02, 10.06.1953.

BCA, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer Kodu: 103.644.07, 30.05.1953.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer Kodu: 133.69.14, 19.08.1953.

1.2. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA)

TDA, Fon Kodu: 539, Yer Kodu: 220282.213307.02, 18.04.1951.

TDA, Fon Kodu: 539, Yer Kodu: 220282.213307.01, 26.04.1951.

TDA, Fon Kodu: 571 Yer Kodu:35874.141659.32, 02.06.1953.

TDA, Fon Kodu: 538, Yer Kodu: 2673.21656.1, 11.06.1953.

1.3. Türk Kızılay Arşivi (TKA)

TKA, Kutu No: 2599, Belge No: 1.3.

2. Süreli Yayınlar

29 Mayıs 1453 – 29 Mayıs 1953. (1953, Mayıs 29). Hürriyet, s. 1.

Fethin 500 üncü yıl dönümü dün kutlandı. (1953, Mayıs 30). Milliyet, s. 1.

Fetih yıldönümü bugün kutlanıyor. (1953, Mayıs 29). Ulus, s. 1.

İntizamsızlık yüzünden halk törenleri takip edemedi. (1953, Mayıs 30). Son Telgraf, s. 1.

İstanbul'un 500 üncü yılı hazırlıkları. (1949, Nisan 5). Cumhuriyet, s. 3.

- Simavi S. (1953, 29 Mayıs). Bu Gün. Hürriyet, s. 1.
- Simavi S. (1953, Eylül 11). Hodri Meydan. Hürriyet, s. 1.
- Simavi S. (1953, Mayıs 10). 500 Üncü Yıldönümü. Hürriyet, s. 1.
- Türk İstanbul (Fetih Eki). (1953 Mayıs 29). Cumhuriyet.

3. Kitap Makale ve Tezler

- Baş, R. (2015). II. Dünya Savaşı Yıllarında ve Sonrasında Türk-Yunan İlişkilerinde Dostluk Örnekleri (1939-1954). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başar, F. (2003). Törenler Kitaplarla Taçlandırıldı. *Popüler Tarih Dergisi*, 550. Yıl Özel Sayısı, 74-78.
- Bölükbaşı, M. (2013). Bir ‘‘Gelenek İcadı’’ Olarak İstanbul’un Fethi. *Sosyoloji Dergisi*, S. 28, 2013, 67-88.
- Çakmak, G. A. (2022). İnşacı Perspektiften Türk-Yunan İlişkilerinde İlk Yakınlaşma Süreci 1930-1955. *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*.(Ed. Esra Özsüer). Boyut Yayıncılık, 76-93.
- Clogg, R. (1997). *Modern Yunanistan Tarihi*. İletişim Yayınları.
- Cunbur, M. (1958). İstanbul’un 500’uncü Fetih Yıldönümü Dolayısıyla Tertiplenen Sergilerde, Yapılan Kültür, San’at ve Neşriyat Hareketlerine Dair. *Vakıflar Dergisi*, C. 4, 265-281.
- Değerli, E. S. (2006). Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 15, 239-261.
- Demirözü, D. (2007). *Savaştan Barışa Giden Yol*. İletişim Yayınları.
- Engin, V. (2003). İstanbul’da Müstesna Bir Gün. *Popüler Tarih Dergisi*, 550. Yıl Özel Sayısı, 65-67.
- Erden, F. (1965). İstanbulun Beşyüzüncü Fetih Yıldönümünü Kutlama Teşebbüsü Bunun; Tariheçesi ve Hazin Akibeti. *Türk Yurdu Dergisi*, IV(312), 1-5.
- Fırat, M. (2009). 1945–1960 Yunanistan’la İlişkiler. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C. I, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, 576-614.
- Gürel, ř. S. (1993). *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*. Ümit Yayıncılık.
- Hatipoğlu, M. M. (1997). *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923- 1954*. Siyasal Kitabevi.
- İnan, K. (1986). Türk-Yunan İlişkilerinde Dinamikler. *Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*, 93-101.
- İşler, A. (2020). Ayasofya’nın Tekrar Camiye Dönüştürülmesi Meselesi ve Fetih Kutlamaları (1950-1970). *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), s. 301-307.
- Kalelioğlu, O. (2009). *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea*. Bilgi Yayınevi.
- Klapsis, A. (2022). 1930’larda Yunan Dış Politikası ve Türkiye ile Uzlaşı. *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*. (Ed. Esra Özsüer). Boyut Yayıncılık, 68-75.
- Millas, H. (2022). Türk-Yunan İlişkilerinin Normalleşmesindeki Engeller. *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*.(Ed. Esra Özsüer). Boyut Yayıncılık, 94-103.

- Naz, Y. (2022). Türk-Yunan İlişkilerinin Psikopolitik Patolojisi. *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*.(Ed. Esra Özsüer). Boyut Yayıncılık, 272-289.
- Özcan, Ö. (2013). İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümü Kutlama Hazırlıkları. *Türk Yurdu Dergisi*, S. 316, 29-35.
- Özer, S. (2013). *Demokrat Parti'nin Köy ve Köylü Politikaları (1946-1960)*. Berikan Yayınevi.
- Özer, S. & Baş, R. (2018). 1954 Yılı Türk- Yunan İlişkileri Ve Yükselen Kıbrıs Meselesi. (Ed. Serdar Salman & Zafer Gölen). *V. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu*. Gece Kitaplığı.
- Pakır, M. (2020). İsmet İnönü Dönemi Tarih Kongreleri (1938-1950). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, F.K. (2021). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı Sonrasında Türk-Yunan Ekonomik İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi (1929 – 1939). *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, "Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayı", 5, 55-90.
- Şahin, F.K. (2022). Cumhuriyet Döneminde Türk Yunan İktisadi İlişkileri Ve Etkileri. *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*.(Ed. Esra Özsüer). Boyut Yayıncılık, 40-67.
- Şimşek, A. ve Akbaş, E. (2023). *Fetih ve Fatih*. İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü.
- Şimşir, B. N. (2001). *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, C. IV. TTK Basımevi.
- Tağmat, Ç. D. (2014). Fetih Derneği ve İstanbul'un Fethinin 500. Yılı. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 46-60.
- Tsitselikis, K. (2022). Türk-Yunan Gerilimlerinde Kalıcı Alanlar: Çözüm Aramak mı Çıkmazı Büyütmek mi?. (çev. Betül Buzbay). *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*.(Ed. Esra Özsüer). Boyut Yayıncılık, 104-111.
- Türsan, N. (1987). *Yunan Sorunu*. yyy.
- Ünal, E. (2003). 1953'te Neler Yaşandı. *Popüler Tarih Dergisi*, 550. Yıl Özel Sayısı, 68-73.

4. Görsel Kaynaklar

Arakon, A.G. (1951). İstanbul'un Fethi (Sinema Filmi), *Acar Film Stüdyosu*, İstanbul.

Ekler

Ek:1- İstanbul'un Fethi'nin 500. ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneğinin kuruluşunun Başbakan Şemseddin Günaltay'a bildirilmesi ile ilgili belge (BCA, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer Kodu: 123.782.06, 01.03.1950).

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

İSTANBULUN
BEŞYÜZÜNCÜ VE MÜTEAKİP FETİH
YILLARINI KUTLAMA DERNEĞİ
KURULUŞ TARİHİ: 1950

İSTANBUL, 1/3/1950

Sayı: 3

Sayın
Şemseddin Günaltay
Kıymetli Başbakan
A n k a r a

İstanbul'un Beşyüzüncü ve müteakip fetih yıllarını kutlama derneği teşekkül etmiş ve statüsü hakkındaki muayyen formaliteler ikmal olunarak resmî hüviyeti almıştır. İdare Kurulunu teşkil eden zevatın isimlerini takdim ediyorum. Dernek, yersizlik dolayısıyla toplantılarını muvakkaten müzede yapmaktadır.

Vaktin pek darlaşmış olmasına rağmen İdare kurulu bu mühim ve mukaddes işe başlarken Yüksek şahsiyetinizin maddî ve manevî yardım ve müzaheretlerine mazhar olarak muvaffakiyetler sağlayacağını kuvvetle ümit etmekte olduğumu sonsuz sevgi ve tazimleriyle arzeder ve nizamnamemizin tab'ını müteakip bir nüshasının takdim edileceğini bildiririm.

İdare Kurulu Başkanı
Aziz Ogan
Aziz Ogan

İdare Kurulu Üyeleri:

Başkan	: Aziz Ogan	İst.Arkeoloji Müzeleri Müdürü
İkinci Başkan	: Cemil Topuzlu	Eski Şahremini
U. Kâtip	: Osman Ergin	Eski İstanbul Mektupçusu
Veznedar	: Ali Vasfi Eğeli	Şişli camii Mimarı
Muhasip	: Halis Kaynar	İst.İş Bankası Müdürü
Üyeler	: İhsan İpekçi	Ipek sineması sahibi
	: Muhiddin Üstündağ.	Eski İstanbul Valisi
	: İzzet Aksoman	İst.Tüccar Derneği Başkanı
	: Dr.Fethi Erdem	Türk ocağı U.Kâtibi
	: Heykeltraş Nejad Sirel.	Güzel San'atlar Akademisi
	: Vasfi Rıza Zobu	Şehir Tiyatrosu Artistlerinden

030 01 123 782 6

Muvakkat Merkez: İstanbul - Eminönü, Bahkazarı Akosman Han, İzzet Akosman Yazhanesi. Telefon: 21121/21682

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 123 - Dosya No: 782 - Sıra No: 6

Ek:2- İstanbul'un Fethi'nin 500. ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneğinin, Başbakan Adnan Menderes'den görüşme talebinde bulunması ile ilgili belge (BCA, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer Kodu: 17.98.42, 14.08.1950).

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
İSTANBUL

BEŞYÜZÜNCÜ VE MÜTEAKİP FETİH
YILLARINI KUTLAMA DERNEĞİ
KURULUŞ TARİHİ: 1950

İSTANBUL, 14/ 8 / 1950

Sayı : 1619

Sayın
Adnan Menderes
Başbakan

İstanbul'un 500 cü fetih yılı dönümünü kutlamak, büyük Türk kahramanı Fatih'in anıtını dikmek ve bu vesileyle İstanbul'un Fatih devrine ait kıymetli, tarihî eserlerini tamir etmek ve harapiden kurtarmak gibi ilmî ve kültürel gayelerle kurulmuş olan Derneğimiz programını tesbit ederek faaliyetine çoktan başlamış bulunmaktadır. Zatiâlinizin de takdir buyuracağı vechile bu mühim memleket ve tarih davasını başarmak için Derneğimiz Hükümetin maddî ve manevî müzaharetine muhtaçtır. Hükümetimizin bu husustaki kıymetli noktaî nazarlarını öğrenerek faaliyetini bu ışık altında yapmağa mecbur olduğumuzdan Derneği temsil eden bir heyetin buradaki ikametleri esnasında kabul buyurulmasını ve bu ziyaret için zamanın tarafınızdan tayin edilerek lütfen bildirilmesini en derin sevgi ve saygılarımızla arz ederiz.

Umumî Kâtip
Dr. Fethi Erden

İkinci Başkan
İzzet Akosman

Başkan
Arkeoloji Müzeleri Müdürü
Aziz Ogan

030 01 17 98 42

Muvakkat Merkezi : İstanbul - Eminönü, Balıkpazarı Akosman Han, İzzet Akosman Yazanesi. Telefon : 21121/21682

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 17 - Dosya No: 98 - Sıra No: 42

Ek:3- İstanbul'un fethinin 500. yılı münasebeti ile, Türk ve Yunan üniversitelerinde konferansların programlanması için, Atina'da yapılan toplantılara katılan Türk bilim adamlarına, ödenek verilmesi ile ilgili kararname (BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer Kodu: 133.69.14, 19.08.1953).

T. C.
B A Ş V E K Ä L E T
M U A M E L Ä T U M U M M Ü D Ü R L Ü Ğ Ü
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
4
1375

K A R A R N A M E

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
C U M H U R İ Y E T İ

İstanbul'un fethinin 500. üçüncü yıl öntümü münasebetiyle Türk ve Yunan Üniversitelerinde verilecek konferansların programlarını hazırlamak ve konferansçılarına seçmek üzere Atina'da yapılan toplantılara iştirak eden İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi son çağ tarihi Profesörü Ord. Prof. Hamit Ongunsu ile aynı Fakülte Yeni Çağ Prof. Tayyip Gökbilgin ve Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Orta Çağ Prof. Akdes Nimet Kurat'a 29/5/1953 tarihli ve 4/868 sayılı kararnameye bağlı cetvelde gösterilen esas ve miktarlar üzerinden gündelik verilmesi; Dışışleri Vekâletinin 7/5/1953 tarihli ve 45392/164 sayılı yazısı ve Maliye Vekâletinin 10/8/1953 tarihli ve 115527-243-10366 sayılı mütalâası üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 19 / 8 / 1953 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR
C. Bayazıt

Başvekil <i>[Signature]</i>	Devlet Vekili -----	Devlet Vekili <i>[Signature]</i>	Adalet Vekili <i>[Signature]</i>	Mİllî Savunma Vekili <i>[Signature]</i>
İçişleri Vekili <i>[Signature]</i>	Dışışleri Vekili <i>[Signature]</i>	Maliye Vekili <i>[Signature]</i>	Mİllî Eğitim Vekili <i>[Signature]</i>	
Bayındırlık Vekili <i>[Signature]</i>	İştirak ve Ticaret Vekili <i>[Signature]</i>	Sa. ve So. Y. Vekili <i>[Signature]</i>	G. ve Tekel Vekili <i>[Signature]</i>	
Tarım Vekili <i>[Signature]</i>	Ulaştırma Vekili <i>[Signature]</i>	Çalışma Vekili <i>[Signature]</i>	İşletmeler Vekili <i>[Signature]</i>	

030 18 01 133 69 14

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 133 - Dosya No: 69 - Sıra No: 14

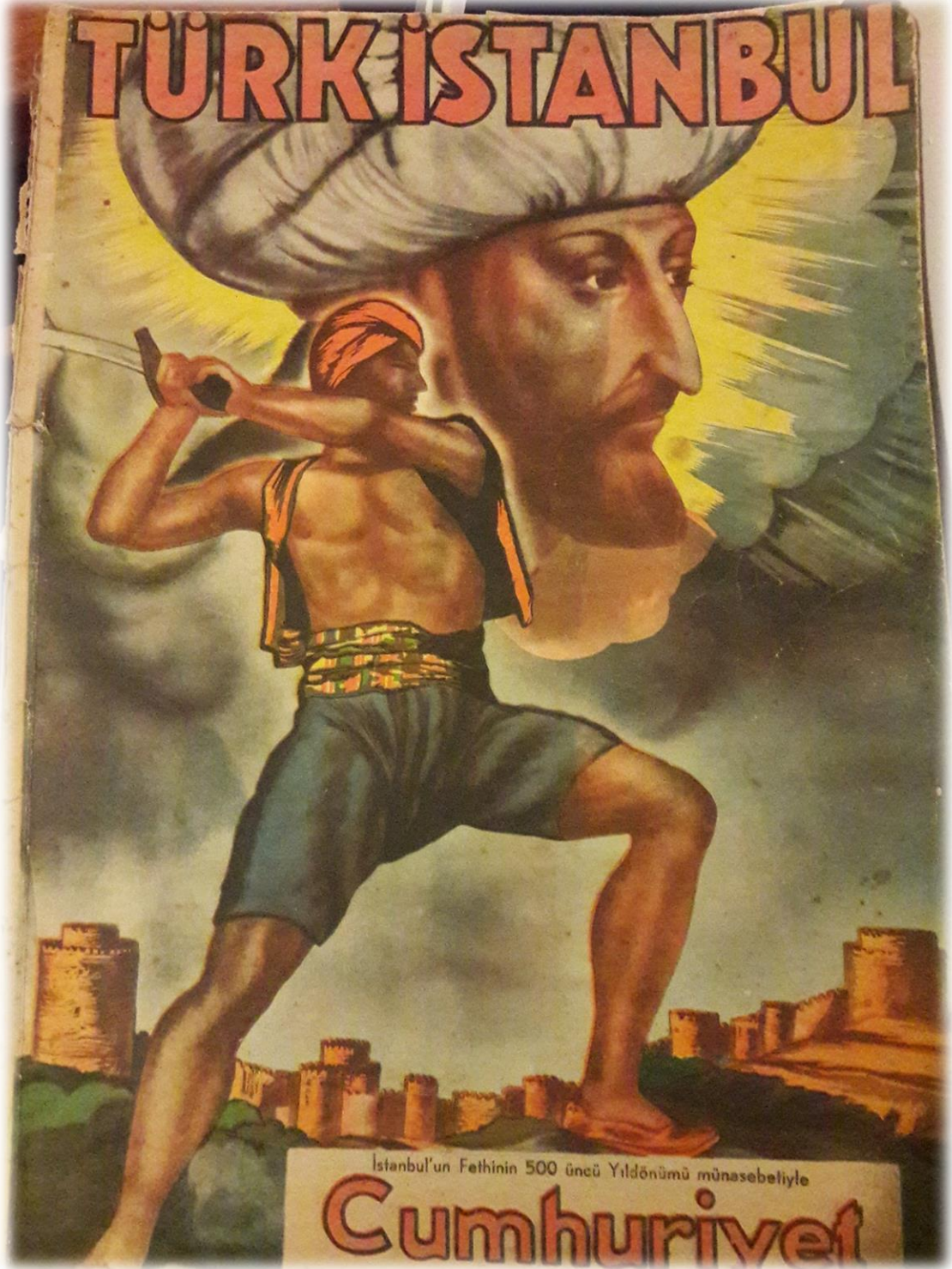
Ek:4- 29.05.1953 tarihli Ulus gazetesi



Ek: 5- 29.05.1953 tarihli Hürriyet gazetesi



Ek:6- İstanbul'un fethinin 500. yılı münasebetiyle bazı gazeteler Fetih ekleri vermiştir. Örneğin Cumhuriyet gazetesi 52 sayfalık "Türk İstanbul" adlı Fetih eki vermiştir 29 Mayıs 1953 tarihli Cumhuriyet gazetesinin verdiği "Türk İstanbul" adlı Fetih eki.



Ek:7- 30.05.1953 tarihli Son Telgraf gazetesi.



Ek: 8- PTT İstanbul'un fethinin 500. yılı anısına 12 puldan oluşan bir pul serisi hazırlamıştır.





MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy (JMAE)

e-ISSN: 3023-5618

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>

madergi@mehmetakif.edu.tr

Cilt 2, Sayı 2, Haziran 2024 / Volume 2, Issue 2, June 2024

BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF'İN (ERSOY) MECLİS ÇALIŞMALARI

Parliamentary Activities of Mehmet Akif (Ersoy), the Burdur Member of Parliament

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received Date : 07.06.2024


Kabul Tarihi/Accepted Date : 14.07.2024

Sayfa/Pages : 21-32

DOI Numarası/DOI Number : 10.5281/zenodo.12789932

Sinan ŞEFTALİ

(Doktorant), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, e-mail: Sinan.5858@windowlive.com

 0000-0002-4092-0587

Atıf/Citation

Şeftali, S. (2024). Burdur Milletvekili Mehmet Akif'in (Ersoy) Meclis Çalışmaları. *MAKÜ-Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED)*. (2/2), 21-32.

BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF'İN (ERSOY) MECLİS ÇALIŞMALARI*Parliamentary Activities of Mehmet Akif (Ersoy), the Burdur Member of Parliament***Sinan ŞEFTALİ**

Öz: 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Mehmet Akif Bey Anadolu'ya geçmek zorunda kalmıştır. Sadece bu durum Anadolu'ya geçişteki etkili olmamış, Mustafa Kemal Paşa'nın, kendisini Ankara'ya davet etmesi de bu geçişteki faktörler içerisinde.

Mehmet Akif Bey'in Anadolu'ya geçişi büyük yankı uyandırmıştı. Halkı, Milli Mücadele için gaflet uykusundan kaldırmak ve onları bilgilendirmek birinci vazifesi olmuştur. Bunun doğrultusunda Meclis'te İrşat Heyeti'nin kurulması üzerine Mehmet Akif Bey bu heyet içerisinde yer alarak Konya, Kastamonu, Eskişehir, Burdur, Antalya gibi birçok şehri ziyaret ederek halkın Milli Mücadele'de yer almasını ve olumsuz propagandaların etkisinin azalmasını sağlamıştır.

Milletvekili olarak iki yerden seçilen Mehmet Akif Bey, Biga Milletvekilliğinin yerine Burdur Milletvekilliğini tercih etmiştir. Burdur'dan milletvekili seçilmesinde Burdur mebuslarından Halil Hulusi Efendi'nin vefat etmesi ve Çilzâde Fahrettin Efendi ve Miralay İsmail Hakkı Efendi'nin istifaları etkili olmuştur.

Mehmet Akif Bey Ankara'da bulunduğu zamanlarda meclis oturumlarına katılmıştır. Çeşitli konularda takrirler vererek tepkisini ve düşüncesini ortaya koymuştur.

Büyük Taarruzun öncesinde ve sonrasında Eskişehir'e ve Afyon'a ziyaretlerde bulunmuş bölgeyi bizzat müşahede etmiştir. Ankara'ya geri dönüşü sonrasında ise Prens Abbas Halim Paşa'nın daveti ve Meclis'in seçim kararı alması üzerine ikinci Meclis'te yer almamıştır. Böylece tekrar milletvekili olmayan Mehmet Akif Bey önce İstanbul'a daha sonra ise Mısır'a giderek 11 yıl burada yaşamıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Burdur Milletvekili, İrşat Heyeti.

Abstract: After the occupation of Istanbul on March 16, 1920, Mehmet Akif Bey had to move to Anatolia. Not only this situation was not effective in the transition to Anatolia, but Mustafa Kemal Pasha's invitation to Akif Bey to Ankara was also among the factors in this transition.

Mehmet Akif Bey's transition to Anatolia had great repercussions. It has been his first duty to raise the people from their sleep of heedlessness for the national struggle and to inform them. In line with this, upon the establishment of the Guidance Committee in the Parliament, Mehmet Akif Bey took part in this delegation and visited many cities such as Konya, Kastamonu, Eskişehir, Burdur and Antalya, ensuring that the people took part in the National Struggle and that the effect of negative propaganda decreased.

Mehmet Akif Bey, who was elected from two places as a deputy, preferred Burdur Deputy instead of Biga Deputy. The death of Halil Hulusi Efendi, one of the deputies of Burdur, and the resignations of Çilzâde Fahrettin Efendi and Miralay İsmail Hakkı Efendi were effective in the election of a deputy from Burdur.

Mehmet Akif Bey attended the parliamentary sessions when he was in Ankara. He has shown his reaction and thought by giving remarks on various issues.

Before and after the Great Offensive, he visited Eskişehir and Afyon and personally observed the region. After his return to Ankara, he did not take part in the second Parliament upon the invitation of Prince Abbas Halim Pasha and the decision of the Parliament to hold elections. Thus, Mehmet Akif Bey, who did not become a member of parliament again, first went to Istanbul and then to Egypt and lived here for 11 years.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Burdur Deputy, İrşat Committee.

Giriş

Mehmet Akif'i konu alan birçok çalışma yapılmıştır. Mehmet Akif ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda birçok farklı konunun işlenmiş olmasıyla birlikte tekrara düşen çalışmalar da vardır.

Akif'in, meclis çalışmaları yeterince araştırılmamıştır. Bu konu üzerinde durularak bu eksik giderilmeye çalışılmıştır.

Mehmet Akif'in Milli Mücadele dönemine kadar olan hayatı ve meclis hayatından sonraki dönemleri bildirinin sınırlılığı açısından çalışılmamıştır. Çalışmada Mehmet Akif'in Milli mücadeleye nasıl dahil olduğu ve bu süreç anlatılarak Burdur ve Biga'dan Milletvekili olması üzerinde durulmuştur. Daha sonra İrşat Heyetine katılması ve dönemin şartlarına göre halkı cepheye çekmek için vermiş olduğu vaazlar üzerinde durularak milletvekilli olduktan sonra meclisteki çalışmaları ele alınmıştır.

Ankara'da bulunduğu süre zarfında etrafındaki şehirlere yapmış olduğu ziyaretler ve Sebilürreşad dergisinin Ankara'ya nasıl geldiği konusu üzerinde durulmuştur. Meclis'te İstanbul'un işgali sonrasında yaşanan ahlaki bozukluklar konusu üzerinde durulmuş ve son olarak Mehmet Akif'in Mısır'a gidiş süreci hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

A. Mehmet Akif'in Meclis'e Katılmadan Önceki Faaliyetleri

1. Mehmet Akif'in Milli Mücadeleye Katılması

Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918 tarihinde imzalamış olduğu Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf devletlerinin mütarekenin 7. Maddesine dayanarak uyguladıkları işgal ve baskı neticesinde Anadolu'nun birçok yerinde örgütlenme ve direnme hareketleri başladı. Bu örgütlenme, Kuvâ-yi Milliye olarak bildiğimiz yerel direnmelerdi. Anadolu'da işgal hareketlerine karşılık olarak hem yerel güçlerin direnmesi hem de çeşitli kongreler düzenlenmesi yoluyla, bu işgal hareketlerine karşılık verildi (Bacanlı, 2018, s.6).

29 Haziran 1919'da Ayvalık'ın Yunanlılar tarafından işgali, Balıkesir halkını büyük bir kaygıya ve bunun neticesi olarak da örgütlenmeye yönlendirdi. İlk örgütlü direniş, Ayvalık'ta 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Çetinkaya tarafından başlatıldı. Haziran'ın ilk haftasında Balıkesir'de 20'er, 150 gönüllüden müteşekkil Kuvâ-yi Milliye örgütü kuruldu. Balıkesir'de iki kongre düzenlendi. İlki, Haziran sonlarında yapıldı. İkincisi 26 Temmuz'da yapıldı. Mehmet Akif her ikisine de katılmıştır. Eşref Edip, Mehmet Akif'in Balıkesir'e gelişini ve duyduğu heyecanı şöyle ifade etmiştir: "*Bütün o ümitsizlikler içinde Üstad bir an fütura düşmedi. O bu milletin istiklalsiz kalacağını hatıra bile getirmiyordu. Ayvalık'ta Karasi'de başlayan hareket-i millîyenin mutlaka büyüyeceğine bütün memlekete yayılacağına imanı vardı.*" Balıkesir halkının bu vatan toprağı için canlarını hiçe sayması, Mehmet Akif te etkisini gösterdi. Yine Eşref Edip bu etkiyi anlatırken Mehmet Akif Bey'in Eşref Edip'e hazırlanmasını dile getirerek burada duramayacaklarını ifade etmiştir. Eşref Edip Bey'in "*Nereye?*" gideceklerini sorduğunda "*Harekât-ı millîyenin başladığı cepheye*" cevabını verdiğini ifade etmiştir. Ertesi gün yola çıkan Mehmet Akif, Eşref Edip ile birlikte Balıkesir'e gitti. Buradaki Milli Müdafaa'yı görünce çok heyecanlanıp "*Zafer yolu bu yoldur*" ifadesiyle Milli Mücadelenin ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır. 1920 yılının Ocak ortalarında Balıkesir'de bulunan Mehmet Akif, 23 Ocak 1920 tarihinde Cuma Namazının akabinde Zağanos Paşa Camii'nde halka vaaz vererek milli birliğin önemini ve kurtuluş çarelerini vaazında anlatmıştır. Bu süreçte Hasan Basri(Çantay)'nin evinde ikamet etmiştir. Daha sonra Balıkesir'den ayrılarak İstanbul'a dönmüştür (Sarhan, 1996, s.100,106; Yiğit, 2009, s. 836-837).

Mehmet Akif'in, Balıkesir'den İstanbul'a dönüşünden kısa bir süre sonra 16 Mart 1920 tarihinde Meclis-i Mebusan basılarak dağıtıldı. İstanbul, İngilizler tarafından işgal edildi. 18 Mart 1920'de Meclis-i Mebusan, aldığı kararla resmen faaliyetlerine son verdiğini açıklamıştır. Balıkesir'de faaliyetlerde bulunan Mehmet Akif, Daru'l Hikmet-ül İslamiyye'de başkâtiplik görevinde bulunmaktaydı. Kuvâ-yi Milliye hareketini desteklemesi ve bizzat vaazlarıyla bu hareketin içinde bulunmasından dolayı, İngilizler tarafından Akif Bey üzerinde baskı kurulmak istenmiştir. Ve netice olarak bu başkâtiplik görevinden azledilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bir bildiri yayınlayarak olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisin Ankara'da toplanacağını ve dağılmış olan Meclisin mebusalarının Ankara'ya gelebileceklerini ve bu Meclis'e katılmalarının gerekli olduğunu bildirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bir yandan dağılan Meclis üyelerinin Ankara'ya gelmeleri gerekliliğini vurgularken diğer yandan da Mehmet Akif'in Ankara'ya gelmesini istemiştir. Heyet-i Temsiliye Reisi olarak Mustafa Kemal Paşa'nın, Heyet-i Merkeziye Teşkilatından Zafer Bey'e hitaben "*Burada ulemaya ihtiyaç vardır. Ali Bey'le görüşülerek Hoca Fatin, Şair Mehmed Akif Efendilerin ve sair tensib tensib edilecelelerin sür'at-i*

sevklere" talimatıyla Mehmet Akif ve diğerleri Ankara'ya çağırılmıştır (Sarıhan, 1996, s.106; Bacanlı, 2018, s.7; Güler, 2014, s.11).

Bu davet, Sebilürreşad dergisinde "Milli Mücadelede Sebilürreşad Mehmed Akif ve Eşref Edip" başlığı ile anlatılmıştır. Şöyle ki Eşref Edip ile Mehmet Akif idarehanede konuşuyorken Ali Şükrü gelmiştir.

"Haydi hazırlanınız, gidiyoruz."

"Nereye?"

"Ankara'ya oradan sizi çağırıyorlar. Paşa(Mustafa Kemal) sizi istiyor. Sebilürreşad'ın Ankara'da neşrini istiyor. Sebilürreşad'ın Ankara'da intişarı milli hareketin manevi cephesini kuvvetlendirecektir. Üsküdar'dan yola çıkacağız." İfadeleriyle Ankara'ya yolculuk başladı."(Sebilürreşad(1957), S.237, C.10, s.184).

İstanbul'un işgalinden sonra burada durmak istemeyen Mehmet Akif Bey, Eşref Edip Bey'e hitaben " Artık burada duracak zaman değildir. Gidip çalışmak lazım Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Sen de idarehane'nin işlerini derle toplu. Sebilürreşad klişesini al, arkandan gel. Meşihattakilerle temas et, Harekât-ı Milliye aleyhinde bir halt etmesinler" cümleleriyle bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.139).

Mehmet Akif, vapurda karşılaştığı damadı Ömer'e (Ömer Rıza Doğrul) de ailesini emanet etmiştir. Mehmet Akif Bey, kendisinin gizlice Anadolu'ya gideceğini ve kimseye haber vermemesini Ömer Bey'e tenbih etmiştir. Ömer Bey, Akif Bey'in Ankara'ya vardığı haberini Ankara'da yayınlanan *Yeniğün* gazetesinden haber alınca hem kendisi sevindi. Hem de ev halkına bu müjdeli haberi verdi (Erişirgil, 1986, s.340-341).

Ali Şükrü Bey, Mehmet Akif Bey ve Akif'in Bey'in oğlu Emin ile birlikte Üsküdar'dan yola çıkarak Ankara'ya hareket etti. Mehmet Akif'in oğlu Emin Bey, bu yolculuğu anlatırken nerelerden geçtiklerini ifade etmiştir. Şöyle ki: Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda buluşan Ali Bey ve Akif Bey buradan Kuvâ-yi Milliye çetelerinin kontrolü altında bulunan İzmit yaylasına, milli kuvvetlere cephaneye taşıyan atların vasıtasıyla ulaşırlar. Mehmed Akif, buradaki kuvvetlere cephaneyi idareli kullanmalarını öğütleyerek Geyve boğazı yakınlarındaki bir köyde Kuşcubaşı Eşref Bey'le ve Enver Paşa'nın yaveri Binbaşı Şükrü Bey ile buluştu. Buradan küçük demir yolu vasıtası olan dekoville ile Eskişehir'e oradan da trenle Ankara'ya ulaştılar (Ersoy, 2011, s.44-45).

Mısır'a gidip tekrar geri dönüşünde yapılan bir söyleşide Akif Bey, Ankara'ya geçiş sürecini kendisi anlatmıştır.

"... Üsküdar'dan arab ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik, oradan "Cuma"yı tuttuk. O zaman Adapazarı'nda karışıklıklar vardı. Kenarından geçtik kâh öküz arabaları ile kâh beygirlerle Lefke'ye geldik ve trenle Ankara'ya ulaştık." ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.109. 3. Dipnot).

İstanbul'dan Ankara'ya, dolayısıyla Anadolu'da geçmiş olan Mehmet Akif'i Kastamonu'da yayımlanan *Açıksöz* gazetesi şu şekilde ifade etmiştir.

"Sebilürreşad Mecmua-i İslamiyesi başmuharriri, Büyük İslam Şairi Mehmet Akif Beyefendi'nin sonradan Ankara'ya ulaştığını Ankara gazetelerinde okunmuştur. Zulme, hakarete tahammül edemeyerek ailesini, refahını İstanbul'da terk ile Anadolu'ya firar edebilen bu vicdanlı şairin Anadolu'nun ahvalini şiirleriyle terennüm etmesini temenni ederiz." (Sarıhan, 1996, s.112).

Bir diğer Hakimiyet-i Milliye gazetesi 28 Nisan tarihli sayısında Akif Bey'in Ankara'ya gelişini şu şekilde ifade etmiştir.

"İslam Şairi Akif Bey Pek hassas ve ulvî İslam Şairi Mehmed Akif Bey dahi, İstanbul'dan çıkarak birkaç gün evvel Ankara'ya muvâsâlat eylemiştir. İlhamat-ı şairanesinin menba-ı aslı bihassa hamiyet-i diniye ve gayret ve vataniyesi'nde olan bu güzide İslam şairi, aynı zamanda erbab-ı ilim ve hikmetin en ileri gelenlerinden bir şahsiyet-i mümtazedirler de. Milletin geçirdiği mücadele-i vatanpervane, İslam şairi Mehmed Akif Bey'in hamiyet-i himmetkârından pek çok

feyz ve kuvvet alacaktır. Şair-i hakim-i İslam'ın önümüzdeki Cuma günü bir mev 'ize irâd buyuracağını memnuniyetle haber aldık.” (Sarhan,1996, s.112).

Her iki gazeteye bakıldığında ortak nokta, Mehmet Akif'in hatipliği ve şairliğinden dolayı toplumu mücadele için teşvik etme hususunda beklentisinin yüksek olmasıydı. Şüphesiz böyle de olmuştu. Mehmet Akif Bey'in Ankara'ya geldiği tarih hususunda bazı araştırmacılar ihtilafa düşse de zabıt ceridelerinde bu durum açıktır. Akif Bey ve Ali Şükrü Bey, Ankara'ya geldiklerinde Meclis'e giderek Ali Şükrü Bey'in burada söz aldığı bu zabıt ceridelerinden görüyoruz. Zabıt ceridesine göre Akif ve Ali Şükrü Bey'in ikinci celse (Zevalden evvel 11.45'te yani öğleden önce saat 11.45'te başlamıştır.) ile üçüncü celse (ba 'de-z zevâl 3, yani öğleden sonra saat 15.00'da başlamıştır.) arasındaki yemek vaktinde meclise ulaştıklarını anlıyoruz. Ali Şükrü Bey, üçüncü celsenin başlamasıyla bu celse de söz almıştır. “*Ali Şükrü Bey: Müsaade buyurunuz hükümet teşekkül ediyor. Tayini esami ile okunsun, reye vaz 'edilsin.*” (TBMMZC., 2. İctima, 24. 4. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cild 1, İctima Senesi: 1, s.37). Meclis'e geldiklerin de Mustafa Kemal Paşa ile Meclis'in önünde karşılaşmışlardır. “*Mustafa Kemal Paşa: Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim*” diyerek ayrılmıştır (Ersoy, 2011, s.46).

Mehmet Akif'in, Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Merkeziye Teşkilatından Zafer Bey'e hitaben yazmış olduğu talimat yazısında Ankara'ya ne için çağrıldığı belliydi. Ankara'ya ulema ihtiyacından dolayı çağrılan Akif Bey, Ankara'ya yerleştikten sonra ilk iş olarak Eskişehir'e doğru yola çıktı. Burada, Eskişehir'in tanınmışlarından olan Osman Bey'in Kuvâ-yi Milliye'ye katılanlara talim vermek için hazırlattığı çiftliğini ziyaret ederek Kuşçubaşioğlu Eşref Bey ile görüşüp Ankara'ya tekrar döndü (Ersoy, 2010, s.50-51).

2. İrşâd Heyetinin Teşekkülü ve Mehmet Akif'in Konya'ya Gönderilmesi

Meclis'in ikinci celsesinde öğleden sonra saat 16.00'da yapılan oturumda Şeyh Servet Efendi'nin takriri(önerge) ile İrşat encümeni/heyeti kurulmasına karar verildi. Şeyh Servet Efendi bu İrşâd Encümeni'nin görevlerini 3 merhalede açıklamıştır. İlkinde, düşmanın yapmış olduğu propagandaların halkın üzerinde etkisi olduğundan bahsederek buna karşılık olarak bu bölgenin tanınmış ve sözü geçen kişilerinin İrşat Umumi Heyeti Vekâleti tarafından uyarılarak ıslah edilmesinden veya bölgeye ruhları, kalpleri ve efkârı tenvir edecek bir heyetin gönderilmesinden bahsetmiştir. Buradaki ruh, kalp ve efkâr(fikirler)dan kasıt, maddesel bir güç olarak değil de fikri ve düşünce bağlamındadır. “Bir bölgenin en tanınmış ve sözü geçenlerini düzeltmek o bölgeyi ıslah etmektir.” Tarzındaki söylemlerinden sonra ikinci olarak memleketin zapt edilmesi halinde gönderebilecekleri Asker, Jandarma, Polis gibi fiilî güçlerinin olduğunu ifade etmiştir. Asıl önemli olanın ruhun hastalanması kalplerin bozulmasını fikir ve düşüncelerin bozulmasına bağlayarak “ruh hastalığı mikrobu” benzetmesi yapmış bu mikrobun bulaşma yerinin kulaklar olduğundan bahsetmiştir. Genel düşünceyi bozacak olan her türlü fesat ifadelerinin önüne geçebilmek için kalpleri, fikir ve düşünceyi takviye etmek ve imanlarını kuvvetlendirmek için İrşad'ın lazım olduğunu ifade etmiştir. Üçüncü ve son olarak ise Memleketin işgal edilmeyen yerlerindeki tanınmış olan ve sözü geçen kişilerin bir heyet gönderilmek suretiyle irşad edilmesinin zaruri olduğundan bahsetmiştir. Meclis'in bunu kabulünden hemen önceki konuşmasında bu encümenliğin adının ne olduğunun önemli olmadığını ifade ederek İrşad kelimesinden sadece camii vaazı manasında değil her türlü dilde Uluslararası kamuoyu oluşturmak maksadın da bir heyetin kurulmasından bahsetmiştir. Bu takriri Meclis çoğunluğuyla kabul edilmiştir (TBMMZC., 5. İctima, 27. 4. 1336 Salı, Devre: 1 Cild 1, İctima Senesi: 1, s.94-96: Aslan, 2004, s.133).

Mehmet Akif, mebus seçilmeden önce Konya'ya gönderilmiştir. Konya mebusu olan Karamanlı Arif Bey'in Meclis'teki takririne göre; Konya'da idare-i örfiyye (sıkıyönetim) ilan edildiğini ve bunun üzerine fikir ayrılıklarının ortaya çıktığını ifade etmiştir. Fahrettin Bey ve Subhi Bey'in gevşek davranışlarından dolayı bu durumun meydana geldiğini belirtmiştir. Bu durumun araştırılması ve bu isyan emarelerinin gerçek faillerinin kimler olduğunu tespit etmek amacıyla 5 kişilik bir heyet oluşturulup, bu heyetin bölgeye gönderilmesi için takrir verilmiştir. Bu sıkıyönetim ve bunun üzerine çıkan fikir ayrılıklarının araştırılması ve tespiti için yukarıda ifade ettiğimiz gibi, daha önceden kurulmuş olan İrşad Heyeti, bölgeye gönderildi. Konya'daki bu durumu araştırmak üzere, Meclis'ten 5 kişilik bir heyet oluşturulmasını Antalya mebusu Hamdullah Suphi Bey: “... *Mehmet Akif Bey gibi bütün memlekette büyük hürmet kazanan bir büyük adamı hemen Meclis-i Âliniz arasından intihab edilecek*

bir iki zat ile beraber oraya yollasak, efkâr-ı umumiyyeyi irşadetmek hususunda bunları izam etsek elbette faideden hâli olmaz. Memleketin bir köşesinde uyanacak bir fitneyi vaktiyle bastırılmış oluruz. ...” ifadeleriyle mebus olmayan Mehmet Akif Bey’in bu heyete dahil edilmesini önermiştir (TBMMZC.,18. İçtima, 19. 5. 1336 Salı, Devre: 1 Cild 1, İçtima Senesi: 1, s.94-96). Nihayet mebuslardan olan Ali Şükrü Bey, Hamdullah Suphi ve Refik Bey’in de içerisinde yer aldığı bu heyetin, Konya’ya gönderilmesi kabul edilmiştir (Semiz ve Akandere, 2002, s.917).

Genel Sekreterliğini Mehmet Akif Bey’in yaptığı heyet, Konya’ya gitmiştir.(Gölen, 2021, s.172). Konyalılara nasihat etmiş olan ve memleketin yıkılmak üzere olduğunu ve milletin tek vücut halinde Ankara’da kurulan hükümete yardım etmesi gerektiğini ifade eden Akif Bey’i duygulandıran bir olay yaşandı. İlginç bir hadisedir. Bu olay Eşref Edip şöyle naklediyor:

“ Müslüman olan ve iyi insanlar bulunan Konyalılar bana ne dedi bilir misiniz? ”

“ Biz Selçuk Oğulları’ndanız. Bizden olmayan bir hükümetin yıkılmasından bize ne? ”

Mehmet Akif’in bunu her zaman anlattığını ve gözlerinin dolduğunu ifade ettikten sonra:

“ Allah bir hükümeti zayıf bırakmasın. En büyük felaket budur. Hükümet zaafa düşünce her yer oğul verir”

“Mehmet Akif’in onları ikna etmek için çok zahmet çektiğini ve bununla birlikte o zaman onları ikna ettiğini zannediyordu.” Bu cümleden Akif Bey’in ikinci defa Konya’ya gittiği anlıyoruz((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.113; ilk ve ikinci defa Konya’ya gidişi için bakınız: Düzdağ, 2013, s.52 11.dipnot; Erişirgil, 1986, s.343).

Akif Bey, Konya ve beraberinde birkaç vilayet daha dolaştı. Bunlar Burdur ve Antalya idi. Konya’dan sonra Burdur’a oradan da Antalya’ya ve tekrar Burdur’a geçen Mehmet Akif, Burdur’da oğlu Emin Bey’in anlattıklarına göre

“ Babamı ilk defa, Burdur’da hükümet konağında üç-dört yüz kişiyi müteceviz bir cemaate karşı hitap ederken gördüm. Fazla bağırıldığı zaman sertleşen gür sesi ile konuşuyor, fazla heyecanlı olduğu bütün hareketlerinden belli oluyordu. İzmir havalisinden sızan kara haberleri vatandaşlarımıza yapılan işkence ve hakaretleri, mülevves çizmeler altında çiğnenen tarihi ve ilahi mabetlerimizi öyle yanık bir dille ifade ediyor. ... ben de dinleyiciler arasında sıkışmıştım. ... Burdur’da iki hafta kaldık. Babama çok fazla iltifat ettiler.”(Ersoy, 2010, s.52-60).

Burdur’dan sonra Sandıklı’ya oradan da Dinara’a(Afyon) geçen Mehmet Akif Bey son olarak Antalya’da on beş gün kalmıştır. Burada Kuvâ-yi Milliye’nin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan örgütün başkanlığına, Akif Bey’in yanından Antalya’ya hareket eden Antalya mebusu Süleyman Efendi seçilmiştir. Geldikleri güzergâhtan tekrar Ankara’ya hareket eden Mehmet Akif; Burdur’a geldiğinde halkın ısrarı üzerine burada bir hafta daha kalarak sonrasında Ankara’ya geçmiştir.(Sarıhan, 1996, s.115-116).

B. Mehmet Akif’in Milletvekili Seçilmesi ve Faaliyetleri

1. Mehmet Akif’in Burdur Mebusu Olarak Seçilmesi

Meclis’te 5 Haziran 1920 tarihinde Seçim Mazbataları görüşüldü. Katip Haydar Bey, Tetkik-i Mezabit Encümeni mazbata gönderdiğini ifade ederek bu mazbata da Yeşil İmamzâde Mehmet Salih Efendi Erzurum’dan, Binbaşı Hasan Hayri Bey Dersim’den, Nüzhet Efendi Ergani madeninden, Soysalhoğlu İsmail Subhi Bey, İslam Şairi Mehmet Akif Bey, Burdur Mutasarrıf-ı sabıkı Ali Ulvi Bey, Burdurdan mebus intihab olunmuşlar, bunların mâni‘ intihab halleri olmadığını bildiriyor.(Kabul, kabul sesleri). Karahisarı Sahip mebusu Mehmet Şükrü Bey bu isimlerin Meclis’te kabul edilip edilmediği hakkında oya sunulmasını istemiştir. Kırşehir mebusu Müfit Bey muhalefet edenin olmadığını ve isimlerin geçtiğini ifade etmiştir. Mehmet Şükrü Bey’in tekrar itirazı üzerine isimler oylamaya sunulurak “müttefikane kabul” edildi. Böylece Mazbataları İnceleme Komisyonu’ndan gelen sonuçlar ile Mehmet Akif, Burdur Mebusu olarak seçildi (TBMMZC., 24. İçtima, 5. 6. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1, s.74).

Meclis’te görüşülen bir diğer oturumda ise Mehmet Akif Bey’in Burdur’dan mebus seçildiğinden haberi olmayan Biga’lılar, Biga Mutasarrıflığı’nın telgrafında Mehmet Akif Bey’i 146

oyla mebus seçilmişlerdi. Fakat farklı bir durum söz konusuydu. Aynı oturumda Katip Haydar Bey, Heyet-i Umumiye'ye arz ettiği isim listesinde Mehmet Akif Bey'in İzmit'ten mebus olarak seçildiğini bildirilmiştir. Bu durumun sehven yazıldığını düşünüyoruz. Hemen devamında verilen izahatta, Tahir Bey'in İzmit'ten 6. Mebus olarak yazılması üzerine bu durumun tetkik heyetince araştırılacağı ifade edilmiştir. Bu araştırmanın sebebi, her Liva'dan en fazla beş mebusun seçilme hakkının olmasıydı. İzmit mebusluğu yanlış yazılmamış olsaydı Mehmet Akif ile birlikte 7. Mebus olacaktı. Bu yüzden İzmit değil Biga olması gerekir. Nitekim Mecliste, Dahiliye Vekaleti için birini seçmek üzere yapılan seçimde Mecliste bulunanlar ile atılan oy arasında 10 adet farklılık çıkmıştır. Mecliste bulunanları sayısı 187 iken, atılan oy sayısı 197 olduğu için yoklama tekrarlanmıştır. Bu yoklamada Mecliste bulunmayan Mehmet Akif Bey, iki farklı yerden mebus olarak gösterilmiştir. Kendisi, Burdur ve Biga'dan mebus olarak görülmektedir (TBMMZC., 36. İctima, 17. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.349(Burdur nâmevcut)- 352(Biga nâmevcut)). Bir diğer yanlışlık ise tutanakta "Atıf" isminin listede olmamasına rağmen Karahisar Şarki Mebusu olan Ali Sururi Efendi'nin "Atıf bey diğer bir yerden de intihab(seçilme) edilmişti zannederim." ifadesinde görülmektedir. Burada Atıf Bey'den kasıt, aslında Mehmet Akif Bey'dir. Devam eden sayfada ise Biga'dan da mebus seçilen Soysallı Suphi Bey'in Burdur mebusluğunu tercih ettiğini ve Mehmet Akif Bey'in ise Mecliste olmadığını bu yüzden bir şey söyleyemeyeceklerini ifade etmiştir (TBMMZC., 26. İctima, 3. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.152-154). Böylece 5 Haziran 1920'de Burdur'dan, 3 Temmuz 1920'de ise Biga'dan mebus olarak seçilmiştir. Mehmet Akif Bey'in Burdur'dan mı Biga'dan mı mebus olacağı konusunda kendisi, Meclis'e bir takrir vererek Burdur'u tercih ettiğini ifade etmiştir. Zabıt ceridesinde yazılan olan tezkeresi şu şekildedir (TBMMZC., 37. İctima, 18. 7. 1336 Pazar, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.361).

" B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

14- VII- 1336 tarih ve 270 numaralı emirnameyi riyasetpenahileri cevabidir. Evvelce Burdur livasından intihab edilmiş ve livai mezkûre giderek müntehip ve müvekkillerimle temasta bulunmuş olduğum Burdur livası azalığını tercihan Biga azalığından istifa ettiğimi arz ile teyidi hürmet eylerim efendim.

17-VII-1336

B.M.M. Burdur livası Azasından
Mehmet Akif"

Mehmet Akif Bey, böylece bu karışıklığı ortadan kaldırarak Burdur'dan mebus olmuştur. Mecliste bulunduğu sürece Meclis çalışmalarında Burdur mebusu olarak görev almıştır. Mehmet Akif Bey'in, Mebus olarak seçildiğinden haberi yoktu. Kendisi, Konya'ya irşad için gidip geri Ankara'ya döndüğünde mebus olduğunu öğrendi.(Erişilgil, 1986, s.343.) Konya'ya İrşad Heyeti'nin bir üyesi olarak giden Akif Bey, şimdi ise mebus olarak aynı görevi ifa etmesi için Kastamonu'ya gönderilmiştir. Bu görev için mebus olan Akif Bey'e bir buçuk ay izin verilmiştir (TBMMZC., 80. İctima, 9. X. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 5, İctima Senesi: 1, s.4).

2. Mehmet Akif'in Meclis Çalışmaları

Sevr muahedesi hususunda İstanbul hükümeti ile görüşülmesi ve onlarla ilişkinin kesilmesi Meclis'te gizli celse olarak görüşüldü. Bu görüşmede Tevfik Paşa'ya çekilen telgrafın mahiyeti ve kim tarafından yazılacağı hususu dile getirildi. Mehmet Akif Bey söz alarak;

"Efendiler, İstanbul'la aramızdaki sui tefehhümün kalkması bu ikiliğin bertaraf edilmesi için Meclisi Âliniz karar verdi. İstanbul'a bir telgraf yazılacaktı ve bu da Meclis tarafından yazılacaktı ve son cevap olacaktı." cümleleriyle ikiliğin (İstanbul hükümeti ve Ankara'daki meclis) ve yanlış anlamaların ortadan kalkması ve İstanbul'a çekilecek olan telgrafın son olmasını ifade etmiştir. Meclis'te konuşmasına devam eden Mehmet Akif, daha önce yazılıp ve okunan telgrafın dil ve üslup açısından sert ve uygun olmadığını üslub-u leyyin(yumuşak bir üslup) ile yazılmasını ifade ettikten sonra kendisinin bir şeyler yazdığını ifade ederek Mecliste bu yazısını okumuştur. Bu yazısında İstanbul Hükümetinin, kendi vaziyetini ve Anadolu'nun vaziyetini tam anlamıyla anlamadığını, "milletin idam beratı" olan Sevr muahedesinin birkaç maddesinin değiştirilmesinin değil tamamen kaldırılmasının gerektiğini beyan ettikten sonra İstanbul hükümeti gözünde asi olarak görülen Anadolu'nun geleceğini sağlamak için hilafet ve saltanatın kurtulması amacıyla canla başla çalıştığını ifade etmiştir. Yazısının

devamında İstanbul Hükümeti'nin, aradaki yanlış anlamaları bitirerek B.M.M. için görev vermesinin İstanbul Hükümeti'nin öncelikli görevi olduğunu ifade ederek İstanbul Hükümeti ile B.M.M.'yi kıyaslamış, halkın yardımıyla millet birliğini temin etmiş meşru Meclisin, Hükümetini kurduğunu ve ordularını tanzim ettiğini belirtmiştir. B.M.M.'nin, her türlü yabancı devlet müdahalesinden uzak olduğunu İstanbul hükümetinin ise tüm bunlardan uzak şekiller ve törenlerle meşgul olduğunu dile getirmiştir. Londra Konferansına delege gönderme hakkının B.M.M. ait olduğunu ilan etmelerini bildirerek devam eden yazısında hilafet konusunu içeren yazısını mecliste okumuştur. Mustafa Kemal bu yazıya tepki göstermiştir. Bunun üzerine Mehmet Akif Bey'in yazmış olduğu bu yazı gündemden kaldırılmıştır. Mustafa Kemal Paşa Meclise, Tevfik Paşa'ya cevaben iki üç maddelik kısa bir telgrafın çekilmesini teklif etmiştir (TBMMGCZ., 147. İn'ikad, 8. 2. 1337 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İctima Senesi: 1, s.410-415).

Akif Bey, Konya dönüşünde Kastamonu'ya Eşref Edip'in yanına gitti. "Sebilürreşad klişesini" alarak Kastamonu'ya gelen Eşref Edip, Sebilürreşad'ın neşrini Kastamonu'da yapacaktı. Fakat Eşref Edip hakkında tutuklama kararı çıktı. Bu karar Kastamonu Valisi'nin bir tertibi idi. Vali azl edilince tutuklama kararı kalmıştır. Mehmet Akif'te Kastamonu'ya geçmiştir (Kastamonu'ya geliş tarihi 19 Teşrinievvel 1336 / 19 Ekim 1920). Bu haberi alan Kastamonu'da çıkan *Açıksöz Gazetesi*'nde yer alan Akif Bey'e hitaben yazılan "*hoş amedî*" hoş geldin yazısındaki "*Büyük İslam şairi edib-i azam Mehmed Akif Beyefendi, iki gün evvel şehrimize gelmiştir.*" ifadelerinden, Akif Bey'in Kastamonu da olduğunu anlamaktayız ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.111-112. 2. dipnot). Mehmet Akif Bey, 6 Kasım 1920'de Nasrullah Camii kürsüsünde Sevr muahedesi aleyhindeki meşhur konuşmasını yapmıştır. ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.122; Sarıhan, 1996, s.120-121). 11 Kasım 1920 tarihinde ise Mehmet Akif'in "Ey Müslüman" 25 Kasım'da ise "Ey Cemaat Uyanın!" başlıklı yazıları basılmıştır.(Karakaya, 2011, s.211).

Kastamonu'ya bir buçuk ay izin ile gönderilen Mehmet Akif'in izin süresi dolmuş; bu izin süresine ilave olarak "*Burdur Akif Bey bir mah temdiden(uzatma)*" ifadesiyle kendisinin izin süresi bir ay daha uzatılmıştır (TBMMZC., 110. İctima, 7.12. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.255).

2.1. Meclis'te Sebilürreşad'a Yardım Tartışmaları

25 Kasım 1920 tarihinde Kastamonu'da 464. sayısını çıkaran Sebilürreşad dergisi Mehmet Akif Bey'in Nasrullah Camii kürsüsündeki vaazını bu sayısında yayınlamış ve Kastamonu çevresinde yaptığı konuşmaları ise yine burada çıkan ikinci sayısında yayınlamıştır. Bu iki sayıda Asım'ın 11-13. bölümleri yine Kastamonu'da çıkmıştır. Nasrullah Camii vaazı, Diyarbakır Vilayet matbaasında basılarak Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van vilayetlerine ve bütün cephelere gönderilmiştir. Elcezire Kumandanı Nihad Akif Bey'e teşekkür ve dua telgrafı Ankara'da basılan Sebilürreşad'ın 468. sayısında yayınlanmıştır (Düzdağ, 2013, s.57-58).

Mehmet Akif Bey ve Eşref Edip Bey, 25 Aralık 1920 tarihinde Sebilürreşad'ın Ankara'da basımı için yola çıkmıştır (Sarıhan, 1996, s.140). Bu yolculuğu Eşref Edip Bey şöyle anlatıyor:

"Birkaç nüsha Kastamonu'da neşrettikten sonra "Sebilürreşad" klişesini alarak Üstad'la birlikte Ankara'ya hareket ettik.(R. 25 Kânünievvel 1336 / M. 25 Aralık 1920) Kış, Ilgaz Dağlarını kar kaplamış, güçlkle postalar işliyor. Arabamız bin müşkilatla Ilgaz'ı geçebildi. Üstad Ilgaz'ın tepesine kadar arabanın arkasından yürüyerek çıktı. Ilgaz'ın azametli, haşmetli manzarası onu teshir etmişti."((Fergan), Eşref Edip,(2010) s.123.) Mehmet Akif Bey ve Eşref Edip Bey Ankara'ya geldiklerinden bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa haber göndererek istasyonda küçük bir odada görüşme yapmıştır. Bu görüşmede;

"Kastamonu'daki vatanperverane mesainizden çok memnun oldum. Sevr Muahedesi'nin memleket için ne kadar feci bir idam hükmü olduğunu Sebilürreşat kadar hiçbir gazete memlekete neşredemedi. Manevi cephemizin kuvvetlenmesine Sebilürreşat'ın büyük hizmeti oldu. Her ikinize de bilhassa teşekkür ederim."(Sebilürreşad, (Ekim 1957), Sayı, 254, C.11, s.58).

Bu konuşma bir saatten fazla sürmüş, Mustafa Kemal Paşa çoğunlukla Eşref Edip'i konuşturmuştur. Akif Bey ise görüşme bittikten sonra Eşref Edip'e "çok açık ve fazla konuştun" diye kızmıştır.(Düzdağ, 2013, s.61; Sebilürreşad, (Ekim 1957), sayı, 254. C.11, s.59.) Mehmet Akif Bey, Ankara'ya geldiğinde Taceddin Dergahı'nda ikamet etmiştir. Ankara'nın tanınmışlarından birinin evinin selamlık dairesi olan bu yer, Taceddin Şeyhi'nin Mehmet Akif'e hürmeti dolayısıyla Akif Bey'e tahsis edilmiştir ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.124).

Meclis'te, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçe görüşmelerinde sert tartışmalar oldu. Bu görüşmelerin esas konusunu Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin gereksiz kadrolaşması teşkil etmiş, bu dairenin görevini yerine getirme hususunda tereddütlerin yaşandığıdır. Ankara gibi bir yerde bir propagandanın gerekli olmadığından ve Ankara yerine köylerin tenvir edilmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Hatta bu müdüriyetin gerekli olmadığı ifade edilmiştir. Bu dairenin kendisine has memurları ve matbaası olmasına rağmen neden günlük gazete çıkarmadığı ve neden diğer gazetelere yardım ettiği sorusu dile getirilmiştir. Tartışma konusu “*Yenigün*” ve “*Hakimiyeti Milliye*” gazeteleri iken bir mebusun “*Sebilürreşad'a da muavenet ediyorlar*” cümlesiyle Sebilürreşad da tartışmaya dahil olmuştur. Karesi mebusu Abdulfafur Efendi, kendisini şahit göstererek Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin Sebilürreşad dergisine baskı ve eziyet ettiğini ifade etmiştir. Daha sonra ise aynı müdüriyet Sebilürreşad'a yardım etti. İfadelerinden sonra Ertuğrul mebusu Hamdi Bey'in “*Etti, etti pekâlâ etti.*” kinayeli ifadesinden sonra Burdur mebusu Mehmet Akif Bey “*Bilmeyerek söyleme*” ifadesinden sonra tartışma alevlenmiş, hakarete dönüşmüştür. Hamdi Bey'in “*pekâlâ biliyorum.*” yanıtına Mehmet Akif Bey “*Dalkavukluğun lüzumu yok*” şeklinde karşılık vermesi ardından tartışma, Hamdi Bey'in “*Sensin Dalkavuk*” Mehmet Akif Bey'in “*Rezil herif sus.*” Hamdi Bey'in “*Rezil herif sensin.*” Mehmet Akif Bey'in “*Dalkavuksun hergele, sus.*” cümleleriyle devam etmiş ve Meclis Başkanının tarafları “*Rica ederim susunuz.*” Diyerek uyarılmasından sonra Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti konusu kaldığı yerden devam etmiştir.

Matbuat Müdürü Umumisi Muhittin Bey'in “*Anadolu memleketinde matbaa denebilecek bir matbaa yoktur efendim.*” İfadesi üzerine Mehmet Akif Bey “*Kastamonu'da bir matbaa var ki emsali İstanbul'da yoktur.*” Matbuat Müdürü Umumisi Muhittin Bey “*Evet efendim. Fakat motörü yoktur Akif Beyefendi!*” Mehmet Faik[Akif] Bey “*Zarar yok el ile çevirirler. Yevmiye (20-30) bin gazete basılabilir.*” cevabını vermiştir. Muhittin Bey ise “*İmkânı yok, efendim, saatte nihayet bin tane basılabilir.*” cevabını vermiştir (TBMMZC., 159. İçtima, 28. II. 1336 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 8, İçtima Senesi: 1, s.517,519). Bu karşılıklı konuşmadan sonra Sebilürreşad'a yardım konusunu sadece Sebilürreşad için yapılması gibi anlayan Malatya mebusu Feyzi Efendi, sadece Sebilürreşad için değil, diğer dergiler için de yardım yapılmasını ifade etmiştir. Sonra Bursa Mebusu Muhittin Baha Bey söz alarak “*Şair Mehmed Akif Beyefendi'yi içinizde benim kadar seven pek çok adam olmadığıma kaniim*” cümlesinden sonra Meclisten “*Akif Bey'i sevmeyen yoktur. Hepimiz severiz sesleri*” yükselmiştir. “*Akif Bey'in namı muhteremi, Sebilürreşat hakkında Milli Hükümetimizin muavenetini temin edecek kadar yüksektir. Binaenaleyh Meclisin böyle şeylerle meşgul olmamasını istiyorum*” ifadeleriyle Sebilürreşad dergisinin hükümetin yardımını alacak kadar yüksekte olduğu belirtilmiştir. Muhittin Bey takriri hatırlatınca bunun üzerine Mehmet Akif Bey'in “*Meclis bu husus için zaten evvelce karar vermiştir. Bu mesele bitmiştir. O takriri ben vermedim. Kim vermiştir. Rica ederim söyleyiniz? Bu zaten mukarrerdir. Tekrar takrir vermeye hacet yoktur.*” açıklamasından sonra Meclis başkanı tarafından başka bir konu açılmıştır (TBMMZC., 159. İçtima, 28. II. 1336 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 8, İçtima Senesi: 1, s.533).

25 Nisan 1921 tarihli birleşimde Sebilürreşad, Meclis'in gündemine tekrar gelerek bu sefer Köy Hocası dergisi de ilave edilerek Kütahya Mebusu Besim Atalay tarafından Meclis'e yasa teklifi verilmiştir. Bu yasa teklifinde Besim Atalay, *Sebilürreşad* ve *Köy Hocası* dergilerinin köylere bedava dağıtılması teklifinde bulunmuştur (TBMMZC., 25. İçtima, 25. 4. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2, s.85). 9 Mayıs 1921 tarihli birleşimde Meclis'te bu iki derginin köylere nasıl ulaşacağı ve bütçe açısından tartışmaları devam etmiş, Muş mebusu Abdulgani Efendi'nin teklifi olan İrşat Encümeni, Maarif Vekaleti ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin bu ulaştırma görevini yapmaları gerektiğine yönelik önerisi ve bu kanun teklifinin ilgili yerlere gönderilmesi önergesi kabul edilmiştir.(TBMMZC., 31. İçtima, 9. 5. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2, s.262-267).

1922 (9. 9. 1338) tarihindeki oturumda Sebilürreşad tartışması bir daha gündeme gelmiştir. Karesi Mebusu Hasan Basri Bey, kendisinin Tetkik Heyetinde bulunduğunu ve Matbuat ve İstihbaratın memlekette yaptığı hizmetler arasında birinci sırada Sebilürreşad'ın olduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Bey, Sebilürreşad'ın köylerde Jandarma tarafından zorla satıldığını belirtmiş ve Mehmet Akif'e hitaben imzası altında “*Türk Milletini kahr altında eşeğe benzeten şeyler neşrediyorsunuz*” ifadesini kullanmıştır. Bunun üzerine Mehmet Akif Bey “*Çıkar, göster, müfterisin.*” şeklinde cevap vermiştir. Hamdullah Suphi Bey, Sebilürreşad adına 6.000 lira aldıklarını ifade etmiş ve Hasan Basri Bey ise bunun yalan olduğunu beyan ederek Sebilürreşad'a verilen

paranın hesabını şöyle vermiştir. “1336 senesinde Matbuatın Sebilürreşad’a verdiği yardım 190 lira, 1337 senesinde 910 lira, 1338 senesinde 559 lira ve toplamda kağıt ve masraf olmak üzere 1.659 lira alınmıştır” Mehmet Akif Bey, teyit için bu toplam paranın kaç yılda verildiğini sorunca Hasan Basri Bey “Üç senede” cevabını vermiştir (TBMMZC., 99. İçtima, 9. 9. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3, s.596-597).

7 Ekim 1922 tarihli oturumda Mehmet Akif Bey, Abdulgafur Bey ve Hasan Basri Beylerin vermiş olduğu Anadolu matbuatına muavenet maddesinin kaldırılması teklifi verilmiş Meclis tarafından bu teklif kabul edilerek Matbuata verilecek olan destek kaldırılmıştır. Böylece Sebilürreşad meselesi gündemden tamamen kalkmıştır. (TBMMZC., 114. İçtima, 7. 10. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 23, İçtima Senesi: 3, s.298).

2.2. Meclis’te İstanbul’daki Ahlaki Çöküş Verilen Teklifler

Takrirler, Meclis başkanı tarafından açıklandığında bu takrirler içerisinde Mehmet Akif Bey ve arkadaşlarının İstanbul’daki “fezahat-ı ahlakıyye”ye karşı Büyük Millet Meclisi’nin beyanname neşretmesine dair önergesidir. “Okunsun sesleri” üzerine Meclis Başkanı bu takrir okumuştur. Mehmet Akif Bey ile birlikte toplamda 24 mebusun imzasıyla bu takrir okunmuştur. Bu takrir şu şekildedir:

“B.M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Büyük Millet Meclisi Hükümetinin tevfikatı ilâhiyeye istinaden kurtarmak için uğraştığı eczayı vatan arasında müessesatı İslamiyeyi en büyük mikyasta ihtiva eden İstanbul’da dinî ve millî ahlâkımızın kavaidi medeniyetimizin pek elîm bir surette ihlal edilmekte bulunduğunu her gün vâsılı sem-ı tessürümüz oluyor. Bu şâyamesef mübalatsızlıklar Türk ve Müslüman kadınlarının düşmanı hayatımız olan ecnebi işgal kuvvetlerine mensub zabitlerle hususi ve umumi cemiyetlerde hembezmolmak ve bunlarla dans etmek gibi millî haysiyyetimize ne kadar mugayir ise dinî akidelerimize ondan daha ziyade muhalif olan bir dereceye vardırılmıştır. Büyük Millet Meclisi âlemi İslamın en büyük merakizinden biri olan İstanbul’u Türk olduğu derece Müslüman olmak üzere istirdadetmek azminde bulunduğu cihetle İstanbul ahalisini Müslümanlık ve Türklükten ayırmak gayesine mâtuf olan dahilî ve haricî her gûna cereyanlara ahvali hazıranın müsaidolduğu mertebede mâni olmaya gayret etmek elzem olduğuna şüphe yoktur. Binaenaleyh; Büyük Millet Meclisi tarafından kendisinin tahtı velâyetinde bulunan İstanbul ahalisinin bu kısmına hitaben bir beyanname ısdar ve bu beyannamede gerek bu türlü fezahetlere cüret eden kadınlar ve gerek bu kadınların harekâtının aynı derecede mesulü olan erkeklerin bir âtii karipte şiddetli mesul tutulacağıın tebliğini teklif ederiz.

26 Kanunuevvel 1337”

Bu teklif Meclis’te okunduğunda 11 mebus söz alarak konuşma yapmıştır. Bunlardan Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey “Orada Halife diye bir herif var, baksın yahu!..” ifadesiyle Padişah’a alaylı bir ifade ile saldırısını dile getirmiştir. Celal Nuri Bey “İstanbul’da bizim hükümümüz geçmiyor ki, ne yapabiliriz?” İfadesini kullanırken Hüseyin Avni Bey bunları yapanları Türk saymadıklarını bundan dolayı onlara bir şeyler söylemenin gereksiz olduğunu savunmuştur. Bu teklif Şer ‘iyye Vekaletine havale edilmiş ve kabul edilmiştir. (TBMMZC., 137. İçtima, 31. 12. 1337 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 15, İçtima Senesi: 2, s.269-271.) Sonuç olarak bu teklif 5 Ocak 1922 tarihinde Şer ‘iye Vekili Mustafa Fehmi imzasıyla yayımlanmıştır (Sarıhan, 1996, s.115-116).

2.3. Meclis Tarafından Mehmet Akif ve Arkadaşları Kurban Bayramını Tebrik Amacıyla Cepheye Gönderilmesi

Kurban Bayramını tebrik için cepheye gidecek olan heyetin Meclis Başkanı tarafından seçilmesi Meclis’te görüşülmüştür. Meclis Başkanlık Divanı şu kişileri seçerek Büyük Taarruz öncesinde orduya moral olması için cepheye göndermiştir. Bu kişilerin isimleri şu şekildedir (TBMMZC., 82. İçtima, 29. 7. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3, s.64).

Erzurum Mebusu Salih Efendi’nin takririni üzerine

“Heyeti Umumiyyeye

Büyük Millet Meclisi namına Kurban Bayramını tebrik etmek üzere bir heyetin izamı hakkında Erzurum Mebusu Salih Efendi tarafından verilir Divanı Riyasete havale buyrulan takrir üzerine mezkûr heyetin Ankara Mebusu Ali Fuad Paşa ve Karesi Mebusu Abdulgafur Efendi ve Burdur

Mebusu Mehmed Akif ve Kayseri Mebusu Âtîf Beylerden terekkebmesi tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyyeye arz olunur.

T.B.M.M. Reisisani

Dr. Adnan”

2.4. Meclis'te Siyasi Gruplaşmalar

İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgal edilmesi üzerine Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir Meclis toplanması kararlaştırılmıştır. Heyeti Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa tarafından işgal tarihinden üç gün sonra 19 Mart 1920 tarihinde Meclisi oluşturması muhtemel olan seçim bölgelerinden seçilecek olan milletvekilleri ve İstanbul Mebusan Meclisi'nden gelecek olan vekiller, bu meclisi oluşturacaktı. Bu Meclisi, daha önce oluşturulmuş olan(Sivas Kongresi) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti adayları oluşturacak ve Misak-ı Millî sınırları içinde memleketin birliği ve milletin bağımsızlığı ilkesi ile çalışılacaktı. Fakat Meclis'te birlik oluşmadığından kısa süre sonra küçük sorunlar dahi halledilemez hale geldiğinden fikir ayrılıkları başlamıştır. Bu durumun önüne geçmek için ortak düşünce ilkesi benimsenerek “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Tasarısı'nın görüşülmesi sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın kararı üzerine “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Grubu” kurulmuştur. 10 Mayıs 1921 tarihinde kurulan bu grup, daha sonra “Birinci Grup” olarak adlandırılacaktı. Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey, bu grup oluştuğunda 12 Mayıs 1920 yazılmış olan önergeyi 16 Mayıs 1920 birleşiminde Meclise sunmuştur. Yukarıda söz edilen Misak-ı Millî sınırları içinde memleketin birliği ve milletin bağımsızlığı ilkesini bu önergede yer alan, “... yalnız bir zümrenin gayesi olarak ilan etmişlerdir ki, bununla Meclisi Âlide bu gayeyi mukaddeseye muhalif efkâr mevcudolduğu zehabini ve binnetice aramızda teşettütü efkâr bulunduğzu ‘munu yâr ve ağyara verebilecek bir şekil meydana gelmiştir.” ifadesiyle, sadece Mecliste oluşturulan grup üyelerinin gayesi olarak göstermişlerdir. Halbuki Meclisteki bütün vekiller, bu mukaddes gayede olduklarını bildiren bir önergeyle söz konusu bu ifadeye tepkide bulunmuşlardır (Çoker, 1994, s.291, 293-294).

Mehmet Akif Bey işte bu gaye içinde olduğundan “Birinci grup” üyesidir. Grup Esas Defteri kayıtlarında Akif Bey'in ismi listede yer almaktadır. Bu listede “Mehmet Akif Bey (Burdur)” şeklinde isminin yazılı olduğunu görmekteyiz (Çoker, 1994, s.302). 14 Nisan 1923 tarihli listede ise grup üyeleri listesinde Mehmet Akif Bey'in ismi yer almamaktadır. Bunun sebebi ise Mehmet Akif Bey'in Birinci Grup'tan ayrılarak ikinci grup üyesi olmasıdır. Grup toplantılarına katılmadığından dolayı “istifa etmiş sayılan” milletvekilleri arasında Mehmet Akif Bey gösterildiği için kendisi Birinci Gruptan çıkmıştır (Çoker, 1994, s.309).

İkinci Grubu oluşturan milletvekilleri Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey, Mersin milletvekili Selahattin Bey, Canik milletvekili Emin Bey ve arkadaşları 1922 senesi başlarında “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti” seçilmeleri itibarıyla İkinci Grubu kurmuşlardır. Bu grup listesine baktığımız da ise Mehmet Akif Bey'in bu gruba dâhil olduğunu görmekteyiz (Çoker, 1994, s. 307-309). Fakat Mehmet Akif Bey'in İkinci Grupta bulunmadığını savunan araştırmacılar da

vardır. İkinci Grup üye sayısı 115 olarak gösterilmiş buna karşılık diğer araştırma da ise bu sayı 66 gösterilerek bu grup içerisinde Mehmet Akif Bey'in isminin olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca Akif Bey'in şiirlerindeki birlik ve beraberlik düşüncesine dayanarak, kendisinin hiçbir grubun içinde yer almadığı belirtilmiştir.(Sarıhan, 1996, s.188-189).

2.5. Mehmet Akif Bey'in Milletvekilliğinin Son Bulması

Mehmet Akif Bey, 1 Nisan 1923'te Birinci Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesi kararı üzerine bu yenilenme sürecinde milletvekili olarak aday olmamıştır. 16 Nisan 1923 tarihinde Meclisin son toplantısıyla Mehmet Akif Bey'in milletvekilliği son bulmuştur. Mehmet Akif Bey, Milli Mücadele'den sonra kurulacak olan hükümet tarafından uygulanacak yol haritası kendisi için uygun olmadığından, dolayı Mayıs 1923'te, önce Kastamonu'ya daha sonra Ankara'ya beraber geldiği Eşref Edip Bey ile birlikte Sebülürreşad klişesini de alarak İstanbul'a geri dönmüştür. Ankara'dan ayrılırken yanında iki şey daha götürmüştür. İlki İstiklal Madalyasıydı. İkincisi milletvekillerine hediye edilen mavzer tüfeğiydi. Bu dönüşü ve yapmak istediklerini damadı olan Ömer Rıza (Doğrul)'a şu şekilde ifade etmiştir (Erişirgil, 1986, s.377).

“ Niyetim artık çekilmek, yazılarımı yazmaktır. Umumî Harbe ait hatıralarımı yazdım. Bundan sonra Millî Mücadele hatıralarını yazmak istiyorum. Sonra daha birkaç mevzuum var. Çocuk şiirleri yazacağım. Manzum bir piyes de yazmayı tasarladım. Tarihi bir vakiadan istifade edeceğim. Sonra Haccetü'l veda (Veda haccı) var. Maksadım şöyle bir kenara çekilmek, bu işlerle meşgul olmaktır. Abbas Halim Paşa'dan mektup aldım. Ne yapacağımı soruyorlar. İstersem, Mısır'da bana bir yer temin edeceğini, kâfi tahsisat bağışlayacağını, kışları Mısır'da yazları İstanbul'da geçireceğimizi söylüyor. Ben de muvafık görüyorum. Ömrümün gerisini bu işlere hasretmek istiyorum.” (Sarıhan, 1996, s.195; Erişirgil, 1986, s.378-379).

Mehmet Akif Bey, Mısır'a gitmeden önce beş altı ay kadar İstanbul'da kalmıştır. Daha sonra Abbas Halim Bey ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Burada 11 sene kalmış ve son dönemlerini ise İstanbul'da Mısır Apartmanı'nda geçirerek burada vefat etmiştir (Sarıhan, 1996, s.217; Erişirgil, 1986, s.413).

Sonuç

Mehmet Akif Ersoy Milli Mücadele için İstanbul'dan Anadolu'ya geçiş yapmıştır. Balıkesir başta olmak üzere Kuvâ-yi Milliye hareketini konuşmalarıyla, vaazlarıyla desteklemiştir. Bu yüzden Daru'l Hikmet-ül İslamiyye'de başkâtiplik görevinden azl edilmiştir. Konya'ya gönderilen ve Ali Şükrü Bey, Hamdullah Suphi ve Refik Bey'in ve Mehmet Aki Bey'in de içerisinde olduğu İrşat Heyeti, burada ve etrafındaki şehirlerde halkı bu mücadele için hazırlamış ve cephelere gitmelerini teşvik için konuşmalar yapmıştır. Biga'dan ve Burdur'dan milletvekili seçilen Akif Bey zaten yapmakta olduğu irşat vazifesine, Burdur milletvekili Mehmet Akif olarak devam ettirmiştir. Bu irşat faaliyetlerinde sadece vaazları ve konuşmaları değil, basın-yayın organlarını da kullanmıştır. 1908 senesinde Ebül'ulâ Zenelâbidin(Ebül'ulâ Mardin) ve Eşref Edip'in kurmuş olduğu Sırât-ı Müstakîm dergisi, 1912 senesinden sonra Sebilürreşad ismiyle devam etmiştir. Akif Bey'in konuşmaları ve vaazlarını yayınlayan bu derginin, Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağıtımı yapılmıştır.

Milletvekili olduktan sonra Mecliste takrirler ve teklifler vererek Meclis günlerinde kendisinin ve arkadaşlarının memleket için uygun görmedikleri meseleler hakkında hem fikir hem de tavırlarıyla bir duruş sergilemiştir. Hiçbir menfaat beklemeyen Mehmet Akif, Birinci Mecliste sadece vatan duygusu, parçalanmama, halkı işgallere karşı manevi olarak kuvvetli tutma amacıyla bulunmuştur. Milli Mücadele başarı ile sonuçlanınca Meclisten bir mevki veya makam beklentisi olmamıştır.

Mehmet Akif Bey, İkinci Meclis'e katılmamıştır. Abbas Halim Paşa'nın mektubu üzerine Ankara'dan İstanbul'a geçmiş olan Akif Bey her yaz İstanbul'a geleceklerini ve para konusunu Abbas Halim Bey'in tedarik edeceğini bildiren mektup Akif Bey tarafından uygun görülerek Mısır'a gitmiştir.

Akif Bey ülkenin ve milletin düştüğü bu durum karşısında canını dişine takarak gayret içerisinde hem Kuvâ-yi Milliye'de hem Milli Mücadele'de hem de Meclis'te çalışmalarına devam etmiştir. Akif Bey'in Meclise katılması Meclis'in moralini de yükseltmiştir. Meclis'e katılmadan önce de Çanakkale Destanı adlı şiiriyle tüm ülkede ses getirmişti. Böyle bir şairin hem mecliste hem de meclis sonrası memleket için göstermiş olduğu gayret ve çaba takdire şayandır.

Kaynakça

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMMGCZ., 147. İn'ikad, 8. 2. 1337 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.(Gizli Ceride Zabıtı)

TBMMZC., 2. İçtima, 24. 4. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 5. İçtima, 27. 4. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC.,18. İçtima, 19. 5. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 24. İçtima, 5. 6. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 36. İçtima, 17. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 26. İçtima, 3. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 37. İçtima, 18. 7. 1336 Pazar, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

- TBMMZC., 80. İçtima, 9. X. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 5, İçtima Senesi: 1.
 TBMMZC., 110. İçtima, 7.12. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.
 TBMMZC., 159. İçtima, 28. II. 1336 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 8, İçtima Senesi: 1.
 TBMMZC., 25. İçtima, 25. 4. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2.
 TBMMZC., 31. İçtima, 9. 5. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2.
 TBMMZC., 99. İçtima, 9. 9. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3.
 TBMMZC., 114. İçtima, 7. 10. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 23, İçtima Senesi: 3.
 TBMMZC., 137. İçtima, 31. 12. 1337 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 15, İçtima Senesi: 2.
 TBMMZC., 82. İçtima, 29. 7. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3.

Kitap ve Makaleler

- Aslan, Betül (2004), Milli Mücadele Döneminde Halkı Aydınlatma ve Propaganda Faaliyetleri Yürüten Önemli Bir Komisyon: “İrşad Encümeni”, *Atatürk Dergisi*, C.4, S.2, Erzurum.
- Bacanlı, Hakan (2018), Birinci TBMM’de Burdur Milletvekili Mehmet Akif (Ersoy) ve Faaliyetleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 34, S.97, Ankara.
- Çoker, Fahri (1994), *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (2013), *Mehmet Akif Ankara’da Milli Mücadele Yılları*, Ankara Büyük Şehir Belediyesi, Ankara.
- Ersoy, Emin Akif (2011), *Babam Mehmet Akif*, (Yusuf Turan Günaydın, Der.), Denizli Belediyesi, Denizli.
- Erişilgil, Emin (1986), *Ölümünün 50. Yılında İslâmcı Bir Şairin Romanı*, (Kazancıgil, Aykut-Alpar, Cem, Haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- (Fergan), Eşref Edip (2010), *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, (Fahrettin Gün, Haz.), Beyan Yayınları, İstanbul.
- Gölen, Zafer (2017), *Mehmet Akif’in Düşünce Dünyasında Balkanlar*, 2. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları(MAKÜ), Ankara, 165-173.
- Güler, Ali (2014), “Yeni Belgeler Işığında Mehmet Akif’in Ankara’ya Gelişi ve İlk Günleri” *Devlet Dergisi*, Yıl: 11, S. 452, Ankara, 11.
- Karakaya, Mustafa (2011), “Mehmet Akif’in Milli Mücadeledeki Seyahatleri”, *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu*, Balıkesir Valiliği.
- Sarıhan, Zeki (1996), *Mehmet Akif*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Semiz, Yaşar-Akandere, Osman (2002, Kasım), “Milli Mücadelede Mehmet Akif (Ersoy) Bey’in Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XVIII, S.54, 903-952.
- Yiğit, Yücel (2009), *İki Hatip Bir Kent Mustafa Kemal ve Mehmet Akif Balıkesir’de*, I. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, C.2 Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları (MAKÜ), Ankara. 835-846.



MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy (JMAE)

e-ISSN: 3023-5618

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>

madergi@mehmetakif.edu.tr

Cilt 2, Sayı 2, Haziran 2024 / Volume 2, Issue 2, June 2024


KİTAP KRİTİĞİ: İMPARATORLUKLAR ARASI TÜRKLER OSMANLI -RUS SINIR BOYLARINDA MÜSLÜMAN KİMLİĞİ PAZARLAMA STRATEJİSİ 1854-1914

Book Review: İmparatorluklar Arası Türkler Osmanlı -Rus Sınır Boylarında Müslüman Kimliği Pazarlama Stratejisi 1854-1914

Makale Türü/Article Type: Kitap Kritiği / Book Review
Geliş Tarihi/Received Date : 03.06.2023
Kabul Tarihi/Accepted Date : 25.06.2023
Sayfa/Pages : 33-34
DOI Numarası / DOI Number : 10.5281/zenodo.12789944

Feray ÇOKPARLAMIS

(YL Öğrencisi), Ege Üniversitesi, e-mail: feraycokparlamis@hotmail.com

 0009-0004-6894-7310

Atıf/Citation

Çokparlamış, F. (2024). Kitap Kritiği: İmparatorluklar Arası Türkler Osmanlı -Rus Sınır Boylarında Müslüman Kimliği Pazarlama Stratejisi 1854-1914. *MAKÜ-Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED)*. (2/2), 33-34.

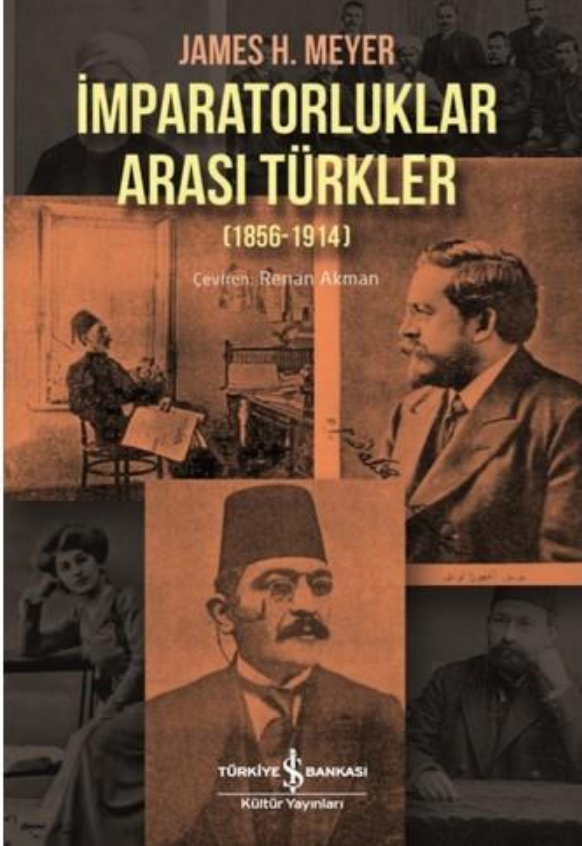
KİTAP KRİTİĞİ: İMPARATORLUKLAR ARASI TÜRKLER OSMANLI -RUS SINIR BOYLARINDA MÜSLÜMAN KİMLİĞİ PAZARLAMA STRATEJİSİ 1854-1914

Book Review: İmparatorluklar Arası Türkler Osmanlı -Rus Sınır Boylarında Müslüman Kimliği Pazarlama Stratejisi 1854-1914

Feray ÇOKPARLAMİŞ

James H. Meyer (2021). İmparatorluklar Arası Türkler: Osmanlı-Rus Sınır Boylarında Müslüman Kimliği Pazarlama Stratejisi (1856-1914),

Çev. Renan Akman. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN: 978-625-7057-336 sayfa genişlik:15.5 yükseklik:23.5



Ondokuzuncu yüzyıl ile yirmici yüzyılın ilk çeyreği arasındaki dönem Türk dünyası açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu dönem içerisinde Osmanlı hakimiyetinde yaşayan Kafkasya, Kırım ve İdil-Ural Türkleri arasındaki ilişkiler bir gelişme sürecindeydi. Aslında bu dönem Türk dünyasında Yusuf Akçura, İsmail Gasprıralı ve Ahmet Ağaoğlu gibi önde gelen aydınlarının modernleşme sürecini başlattığı dönemdir.

James H. Meyer tarafından yapılan çalışma “İmparatorluklar Arası Türkler” Osmanlı-Rus Sınır Boylarında Müslüman Kimliği Pazarlama Stratejisi (1856-1914) başlığıyla yayımlanmıştır.

Söz konusu kitap Renan Akman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Eser giriş ve altı ana bölümden oluşmaktadır. Ayrıca sonsöz, sonuçlar, notlar kaynakça bölümleri mevcuttur. Çalışmada geniş bir literatürden istifade edilmiştir. Genel hatlar olarak Akçura, Gasprinsky ve Ağaoğlu'nun içinde yaşadıkları çevre, dönemin özellikleri ile aktarılmaya

çalışılmıştır. Bahsi geçen aydınların dünyaları incelenirken üç merkez ele alınarak incelenmiştir. Üç merkez ile belirtilmek istenen; Türk Yurdu çevresi, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğundaki Müslüman aktivistler ve İmparatorluk arasında seyahat edenlerdir.

Çalışmanın ilk kısmı “İmparatorluklar Arası İnsanlar” başlığı başlığından oluşmaktadır. Yazar üç aydınının hem Osmanlı hem de Çarlık Rusyasından etkilendiğini belirtmiştir. 1853-1856 Kırım Savaşı sonrası süreç değerlendirilmiştir. Bu bölümde yazar Akçura ve Ağaoğlu'ndan ziyade, İsmail Gasprıralı üzerinde daha çok durmuştur. Çünkü Gasprıralı Rusya Türklerinin modernleşmesinde aktif rol almıştır. Ayrıca bu bölümde imparatorluklar arasında aktivist diye adlandırılan aydınların yetişmesinde ve Pan-Türkçü idealinin oluşmasında göçün yarattığı etki üzerinde durulmuştur.

İkinci Bölümde; Üç aydınının düşünce dünyası ve çalışmalarından bahsedilmiştir. Kazan'ın

işgalinden itibaren otokrat yönetimin Müslümanlar üzerinde yaptığı baskılardan ve genel anlamda Çarlık siyaseti farklı açılardan incelenerek, Tatar tüccarlarının yönetimde sahip oldukları rollerden bahsedilmiştir. Çarlık yönetimi tarafından Müslümanları hakimiyetine almak amacıyla kurulan Orenberg Müslüman İdaresi anlatılmıştır. Ayrıca Müslümanların Çarlık Rusya'sına karşı katı bir tutum sergilemelerinin sebebini Müslümanları yok etme fikrinin olabileceği söylenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Müslüman İttifakından, İsmail Gaspıralı ve Yusuf Akçura'nın faaliyetlerinden Müslüman toplumun talep ve ihtiyaçlarını demokratik yoldan iletmelerinde birer elçi olarak yer almalarından bahsedilmiştir. Akçura'nın ve Gaspıralı'nın Müslüman ittifakında yaptığı çalışmaların Rusya Müslümanlarının idare tarafından tanınmasında oynadığı rolün etkisinin olduğu belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde toplum hayatını doğrudan etkileyen yenileşme faaliyetleri, Ceditçilik Hareketinin ne gibi kavramlar ihtiva ettiği, Tatar zenginlerinin Ceditçilik kavramının yaygınlaşmasında oynadıkları rollerinden bahsedilmektedir. Bu zengin sınıf gelirinin bir bölümünü ceditçi aydınlar için harcamışlardır. Bu sayede toplumun modernleşmesine katkı sağlamışlardır. Ayrıca bu sayede kendi milletlerinin gözünde itibarlarını artırdıklarından bahsedilmiştir.

Beşinci bölümde Çarlık Rusyasında Müslüman kimliğinin nasıl ön plana çıkarıldığından, Akçura'nın daha önceleri kullandığı Türk-Tatar ifadelerinden, Rusya Müslümanları tanımlamasına nasıl geçildiğine değinilmiştir. Ancak Ahmet Ağaoğlu'nun ittifak savunucusu olmasının yanı sıra Türk, Müslüman ve Millet kavramlarını daha çok dile getirdiği söylenmiştir. Ayrıca İsmail Gaspıralı'nın dil hakkında yaptığı çalışmalardan örnekler verilmiştir. Bu bölümde işlenen bir diğer konu ise; din adamlarının da içinde bulunduğu Kadimcilerin, Ceditçilere verdiği tepkilerden, bu iki fikir savunucularının birbirleriyle yaptıkları mücadelelerden bahsedilmiştir.

Altıncı bölümde ise İkinci Meşrutiyet'in ilanı, Balkan Savaşları, İstanbul'un Pan-Türkçüler için öneminden bahsedilmiştir. Bu dönemde kurulan Türk Yurdu Dergisi, Türk Derneği'nin kuruluşu anlatılmıştır. Üç aydın Pan-Türk olarak kabul edilirken, Halide Edip Adıvar'ın ismi Türkçü olarak anılmıştır.

Sonuç olarak eser imparatorluklar arasında iz bırakan Rusya Türklerinin, aktivist tanımlaması fikrinin nasıl oluştuğuna dair görüş bildirmektedir.